

Робоча програма виробничої педагогічної практики у школі для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Географія), освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»

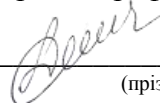
Розробники: **Маслова Наталія Миколаївна, старший викладач, канд. геогр. наук**

Програму схвалено на засіданні кафедри географії та геоекології

Протокол від «___» _____ 2020 року № ____

Завідувач кафедри географії та геоекології

(підпис)

к.г.н., доц. Семенюк Л. Л.

(прізвище та ініціали)

_____, 20__ рік

_____, 20__ рік

1. Вступ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання*
Кількість кредитів ЄКТС – 9	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Блоків/модулів – 1	Напрямок підготовки/ спеціальність: <u>014 Середня освіта</u> <u>(Географія)</u> (шифр і назва)	Рік підготовки	
Розділів/змістових модулів – 4		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Семестр	
		8-й	8-й
Загальна кількість годин: 270 год.		Вид контролю:	
	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	диф. залік	диф. залік

Тривалість практики за навчальним планом – 6 тижнів

Виробнича практика у школі проводиться у закладах загальної середньої освіти м. Кропивницький або за місцем постійної чи тимчасової роботи студента. Як виняток, студент може пройти практику за місцем проживання, якщо для цього є поважні причини. Для проходження практики студенти спеціальності 014 Середня освіта (Географія) прикріплюються до одного з VI- VIII класів.

Можливі бази практик:

1. Загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 м. Кропивницький
2. Комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання № 6 «Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів, центр естетичного виховання «Натхнення» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»
3. Комунальний заклад "Навчально-виховне об'єднання "Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів №16 - дитячий юнацький центр "Лідер" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області
4. Комунальний заклад "Навчально-виховне об'єднання "Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів №20 - дитячий юнацький центр "Сузір'я" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області
5. Комунальний заклад "Навчально-виховне об'єднання "Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів №24 - центр дитячої та юнацької творчості "Оберіг" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області
6. Комунальний заклад "Навчально-виховний комплекс "Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів №26 - дошкільний навчальний заклад - дитячий юнацький центр "Зорецвіт" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області
7. Комунальний заклад "Навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-II ступенів № 34 економіко-правовий ліцей "Сучасник" дитячий юнацький центр" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області
8. Комунальний заклад "Навчально-виховне об'єднання № 35 «Загальноосвітня школа I-III ступенів, позашкільний центр Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»

Виробнича педагогічна практика проводиться в умовах, які максимально наближені до реальних умов майбутньої професійної діяльності, і є завершальним етапом професійно-

педагогічної підготовки бакалавра. Студенти входять в коло реальних проблем професійної праці вчителя, включаючись у всі основні види діяльності: і як класного керівника, і як вчителя географії, і як організатора краєзнавчо-туристичної роботи. Під час педагогічної практики студенти кожної групи під керівництвом методистів залучаються до науково-методичної роботи, вивчають передовий педагогічний досвід роботи вчителів, класних керівників, готують повідомлення для підсумкової конференції.

Відповідно до умов адаптивного карантину та заборони з боку міського управління освіти відвідувати навчальні заклади сторонніми особами, а також згідно Тимчасового порядку проведення практичного навчання студентів ІДПУ ім В. Винниченка кафедрою географії та геоекології організовано дистанційну форму проведення виробничої педагогічної практики у школі.

До керівництва педагогічною практикою студентів залучаються досвідчені викладачі, які мають стаж роботи у закладах загальної середньої освіти не менше 3-х років. За кожною групою студентів закріплюється груповий керівник (методист).

Обов'язки керівника практики та методистів

Керівник практики студентів від кафедри:

- згідно з договорами, укладеними між університетом та базами практик, здійснює попередній розподіл студентів-практикантів, за погодженням із завідувачем педагогічною практикою університету;

- разом із завідувачами випускових кафедр забезпечує призначення методистів з фаху;

- подає доповідну завідувачу педагогічної практики університету про розподіл студентів між базами практики для проходження виробничої практики не пізніше ніж за 10 днів до її початку;

- забезпечує студентів-практикантів, методистів освіти необхідною документацією;

- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед прибуттям студентів на практику, зокрема здійснює настанови щодо порядку проходження практики та інструктаж з техніки безпеки тощо;

- повідомляє студентам про порядок звітності з практики;

- у тісному контакті з методистами відповідних кафедр та керівниками баз практики забезпечує належний рівень її проведення згідно з програмою;

- контролює своєчасне прибуття студентів до місць практики;

- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань і збору матеріалів до випускної роботи;

- контролює умови праці студентів та проведення з ними на місці проходження практики обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;

- контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики, організовує облік відвідування бази практики студентами і методистами;

- інформує студентів про порядок надання звітів про практику;

- бере участь у підведенні підсумків практики та оцінюванні її результатів, перевіряє правильність оформлення підсумкової документації студентів-практикантів;

- звітує на вченій раді факультету про підсумки проведення всіх видів практик та надає зауваження та пропозиції щодо підвищення якості проходження практик;

- до завершення відповідного семестру подає завідувачу педагогічної практики університету звіт про проведення практик.

Методист випускової кафедри:

- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження;

- розробляє тематику індивідуальних завдань, яка враховує передбачувані теми дипломних робіт;

- узгоджує з керівником практики від бази практики індивідуальні завдання з урахуванням особливостей місця практики;

- бере участь у розподілі студентів за місцями практики;
- відслідковує своєчасне прибуття студентів до місць практики;
- контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, веде або організовує ведення табеля відвідування студентами бази практики;
- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та строками її проведення;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань і збору матеріалів до випускної роботи;
- проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику;
- інформує студентів про порядок надання звітів про практику;
- приймає звіти студентів про практику у складі комісії, на підставі чого бере участь в оцінюванні результатів практики студентів;
- здає звіти студентів про практику на кафедру.

Студент організовує свою діяльність відповідно до вимог Статуту університету, виконує правила внутрішнього розпорядку навчального закладу, розпорядження адміністрації і керівників практики у частині здійснення завдань практики.

Оскільки студенти на певний період стають членами педагогічних колективів шкіл, то їх діяльність регламентується правилами і нормами, встановленими адміністраціями і колективами загальноосвітніх навчальних закладів. Їх діяльність має узгоджуватися з планом роботи школи, вони мають дотримуватися встановлених традицій, трудової дисципліни. Стосунки студентів з учителями повинні будуватися на основі поваги, такту, взаєморозуміння.

Права, обов'язки здобувачів вищої освіти при проходженні практики:

Студенти-практиканти мають право:

- на свободу педагогічної творчості;
- звертатися з усіх питань, що виникають у ході практики, до керівників практики університету, адміністрації бази практики, вчителів;
- на методичне та організаційне забезпечення практики від університету та бази практики;
- на консультативну допомогу з боку осіб, відповідальних за проведення практики, як від випускової кафедри, так і від бази практики;
- на здорові, безпечні та належні для високопродуктивної роботи умови праці;
- вносити пропозиції щодо удосконалення навчально-виховного процесу в школі та організації практики;
- брати участь у роботі конференцій, педагогічної ради, зборів профспілкової організації школи;
- користуватись бібліотекою, кабінетами географії, матеріальною базою згідно укладеного договору;
- повторного проходження практики у разі відсутності на базі практики з поважної причини за умови надання відповідних документів за розпорядженням декана факультету;
- на проходження практики за майбутнім місцем працевлаштування, якщо вони навчаються в університеті за цільовим направленням;

Студенти-практиканти університету зобов'язані:

- до початку практики одержати в університеті направлення, методичні матеріали (щоденник, індивідуальне завдання тощо), консультації щодо оформлення всіх необхідних документів, як від випускової кафедри, так і від бази практики;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;

- нести відповідальність за виконану роботу, показувати приклад свідомого сумлінного ставлення до праці;
- організовувати свою діяльність у відповідності з вимогами бази практики, виконувати правила внутрішнього розпорядку, розпорядження адміністрації бази практики та методистів практики. У випадку, коли студент не виконує вимог, що висувуються до нього, він може бути позбавлений права проходити практику на відповідній базі практики;
- своєчасно оформити звітну документацію та скласти залік з практики.
- ретельно готуватись до проведення уроків і позакласних заходів;
- брати участь в організаційній, громадській, культурно-масовій роботі школи;
- приходити не пізніше як за 15 хв. до початку уроків у класі, до якого він прикріплений, перебувати в школі не менше 5 днів на тиждень і не менше 6 годин щоденно (якщо немає інших обставин, що вимагають його подальшої присутності);
- брати участь у всіх справах класу, до якого прикріплений;
- бути взірцем працелюбності, освіченості, організованості, дисциплінованості, охайності;
- бути уважним, доброзичливим і ввічливим у стосунках зі школярами, учителями, батьками, викладачами, студентами групи;
- відвідувати консультації, які проводить керівник або методист із практики;
- узгоджувати з учителями свою присутність на їхніх уроках;
- у випадках відсутності або запізнення повідомляти про це старосту, методиста, пояснювати причину відсутності або запізнення, надавати при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- у дводенний термін по завершенню практики здати звітну документацію.

На період практики в кожній групі студентів призначається староста.

Староста групи студентів-практикантів зобов'язаний:

- вести облік відвідування студентами навчально-виховного закладу;
- повідомляти студентам інформацію керівників і методистів про консультації, зустрічі, зміни в розкладі;
- виконувати доручення керівників і методистів, які стосуються організації і проведення педагогічної практики;
- слідкувати за своєчасністю записів студентами-практикантами і керівниками практики у журналі;
- на кінець першого тижня практики подати методисту розклад проведення студентами уроків і позакласних навчальних та виховних заходів, а керівнику практики відомість на оплату вчителям шкіл.

2. Мета та завдання практики

Мета виробничої практики у школі: підготовка студентів до виконання основних функцій педагогічної діяльності вчителя географії, організатора краєзнавчо-туристичної роботи в школі; становлення і розвиток педагогічних компетенцій, формування професійних умінь і навичок під час застосування сучасних педагогічних технологій, виховання особистості майбутнього вчителя.

Завдання практики:

- поглиблення і розширення теоретичних знань із фахових і психолого-педагогічних дисциплін, набутих студентами, застосування їх у розв'язанні конкретних педагогічних завдань під час практики;
- ознайомлення із системою навчально-виховної роботи у закладах освіти;
- вивчення навчально-методичної документації закладу освіти;
- формування у студентів умінь спостерігати й аналізувати навчально-виховний процес у закладі загальної середньої освіти;
- формування умінь професійного й педагогічного спілкування з учнями;
- формування умінь і навичок виконання професійних функцій вчителя: конструктивної, мобілізуючої, організаторської, комунікативної та інформативної;

- формування фахових компетентностей, психолого-педагогічних та методичних умінь викладання географії, а також організації краєзнавчо-туристичної роботи в закладі загальної середньої освіти;
- навчити студентів здійснювати навчально-виховну роботу зі школярами з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, опираючись на знання з методики навчання географії, психології, педагогіки;
- підготувати студентів до проведення основних форм навчання географії, різного типу занять, виховних заходів із застосуванням сучасних технологій і методик навчання;
- вироблення умінь застосування сучасних технологій і методик навчання;
- формувати у майбутніх учителів педагогічну майстерність під час виконання ними обов'язків учителя географії та організатора краєзнавчо-туристичної роботи;
- навчити студентів виконувати функції класного керівника, працювати з колективами учнів, батьками, проводити виховні заходи, індивідуальну виховну роботу з учнями, реалізовувати творчий, дослідницький підхід до педагогічної діяльності;
- виховання індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті;
- розвивати й закріплювати у студентів повагу до педагогічної професії, виховувати національні, патріотичні, моральні, естетичні якості, стимулювати прагнення до вивчення спеціальних і педагогічних дисциплін та вдосконалення власних педагогічних здібностей.

- В процесі проходження педагогічної практики у студентів формуються такі

компетентності:

- **Інтегральна:** здатність розв'язувати професійні проблеми та спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти та організації краєзнавчо-туристичної роботи, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук та географічної науки, застосовувати інноваційні технології в роботі, критично та творчо мислити.

- Загальні:

Системні компетентності:

ЗК3 – здатність до проведення дослідницької та/або інноваційної діяльності.

ЗК5 – здатність застосовувати набуті знання на практиці, критично сприймати інформацію, виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися та діяти в новій ситуації.

ЗК6 – навички забезпечення безпеки життєдіяльності та здорового способу життя, збереження здоров'я і високої працездатності.

Інструментальні компетентності:

ЗК10 – здатність спілкуватися державною мовою (як усно, так і письмово), використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності.

Міжособистісні компетентності:

ЗК11 – навички міжособистісної взаємодії, уміння працювати автономно та в команді.

ЗК12 – здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів), дотримуватися гендерної рівності, позитивно ставитися до представників інших культур, застосовувати соціальні навички (soft skills).

- Фахові:

ФК5 – здатність до виконання функціональних обов'язків вчителя географії та класного керівника, педагогічного мислення, осмислення та аналізу педагогічної дійсності, застосування творчого підходу, моделювання та розв'язування педагогічних ситуацій, планування навчально-виховної роботи з дітьми, педагогами та батьками, застосування індивідуального підходу, розвитку творчих здібностей, активізації пізнавальної діяльності, дотримання педагогічного такту.

ФК6 – здатність вивчати психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції освітньо-виховного процесу у середній школі, результатів конкретних педагогічних впливів, створювати сприятливий позитивний емоційний клімат на уроці, управляти учнівським колективом, комунікувати зі спільнотами, організувати комунікацію учнів, створювати рівноправне, справедливе освітнє середовище,

що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціокультурних та економічних особливостей.

ФК8 – здатність планувати та конструювати процес навчання географії в школі відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці, із врахуванням гігієнічних вимог, основних дидактичних принципів, вікових та індивідуальних особливостей учнів із застосуванням сучасних методик і освітніх технологій, в тому числі і інформаційних.

Програмні результати навчання:

Знання і розуміння

Студент:

ПРН4 – *знає* психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів, сучасні теоретичні та прикладні основи методики навчання географії в загальноосвітній школі;

ПРН5 – *знає* вимоги безпеки життєдіяльності й охорони праці в загальноосвітньому навчальному закладі;

Уміння

Студент:

ПРН15 – *виконує* функціональні обов'язки вчителя географії та класного керівника, педагогічно мислить, *аналізує* педагогічну дійсність, застосовує творчий підхід до педагогічної діяльності, моделює та розв'язує педагогічні ситуації, *планує* навчально-виховну роботу з дітьми, педагогами та батьками, *застосовує* індивідуальний підхід, *дотримується* педагогічного такту.

ПРН16 – *застосовує* методики психодіагностики у школі з метою здійснення диференційного навчання і оптимізації навчально-виховного процесу, *прогнозує* розвиток та виховання особистості дитини, результати конкретних педагогічних впливів, *створює* сприятливий позитивний емоційний клімат на уроці, *управляє* учнівським колективом, здатен до комунікації зі спільнотами;

ПРН17 – *володіє* основами професійної культури при підготовці та редагуванні текстів державною мовою зі спеціальності та предметної спеціалізації, а також *володіє* однією з іноземних мов на рівні, необхідному для роботи з навчально-методичною літературою зі спеціальності та предметної спеціалізації;

ПРН18 – *планує* та *конструює* процес навчання географії в школі відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці, із врахуванням гігієнічних вимог, основних дидактичних принципів, вікових та індивідуальних особливостей учнів із застосуванням сучасних методик і освітніх технологій, в тому числі і інформаційних; *реалізує* краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній та позашкільній діяльності.

Комунікація

Студент:

ПРН19 – *організовує* співпрацю учнів і вихованців та ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях), визначає оптимальні шляхи організації учнівського колективу в різних видах діяльності;

ПРН20 – *розуміє* значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу і керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу, співробітництва та гендерної рівності.

Автономія і відповідальність

Студент:

ПРН21 – *самостійно організовує* процес навчання, *забезпечує* рівноправне, справедливе освітнє середовище, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціокультурних та економічних особливостей, здійснює педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

3. Вимоги до баз практики

Базами проведення практики можуть бути заклади освіти різних типів.

– **Вимоги до баз практики:**

:- види діяльності організації (установи) повинні відповідати спеціальності, за якою здійснюється підготовка фахівців;

- організація (установа) має бути здатна забезпечити виконання програми практики (у тому числі для студентів з особливими потребами);

- організація (установа) здатна забезпечити кваліфіковане керівництво практикою студентів;

- організація (установа) здатна забезпечити дотримання норм охорони праці та санітарної гігієни;

- можливість надання студентам права користуватися бібліотекою, лабораторіями, шкільною документацією, необхідною для виконання програми практики;

- здатність інформаційного забезпечення практикантів новітніми технологіями, які використовуються в галузі;

- можливість наступного працевлаштування випускників університету (на загальних підставах при наявності вакансій).

Визначення баз практики здійснюється ректоратом університету на основі договорів про практичну підготовку з підприємствами, організаціями, установами, фізичними особами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності. При наявності в університеті регіональних замовлень на підготовку фахівців перелік баз практики надають органи, які формували ці замовлення. У випадку підготовки фахівців за цільовими договорами (контрактами) з підприємствами, організаціями, установами, фізичними особами бази практик можуть передбачатись цими договорами (контрактами).

Студенти заочної форми навчання можуть самостійно або за рекомендацією кафедри або факультету підбирати для себе базу практики і пропонувати її для використання.

В особливих випадках студенти можуть самостійно за погодженням з керівництвом університету обирати для себе базу практики і пропонувати її для використання з обов'язковим обґрунтуванням такого рішення (за умови забезпечення цією базою виконання програми практики та укладання договору).

З базами практики університет завчасно укладає договір на проведення практики. На основі укладеного довгострокового чи короткострокового договору, студентів/групі студентів видається направлення на практику. Проходження практики студентів оформляється відповідним наказом по університету.

4. Організація проведення практики

В організації і проведенні практики виділяють три етапи: підготовчий етап, власне проведення педагогічної практики та заключний етап.

I. Підготовчий етап

Робота керівника педагогічної практики на цьому етапі включає:

- підбір базових закладів освіти для проходження практики студентами-географами;
- розподіл студентів за школами для проходження педагогічної практики;
- проведення інструктажу з техніки безпеки.
- проведення настановної конференції з педагогічної практики.

Розподіл студентів на виробничу практику проводиться з урахуванням побажання студента та враховуючи можливості баз практик. Для проходження педагогічної практики студенти розподіляються за базовими школами або за місцем майбутньої роботи (на основі клопотань).

Підставою для включення студентів до наказу ректора про направлення на проходження виробничої практики є договір про проходження виробничої практики.

Направлення студентів на практику здійснюється наказом ректора університету, який готується не пізніше ніж за 10 днів до початку практики та включає такі дані:

- склад студентських груп;
- місце та терміни проходження практики,
- відповідальні керівники за загальну організацію практики та оформлення підсумкового звіту за її результатами (керівники практики від кафедр університету);
- проведення інструктажу з охорони праці та техніки безпеки для студентів;
- посадова особа, на яку покладено організацію практики та контроль за її проведенням (декан факультету).

Робота **керівника педагогічної практики від кафедри** на цьому етапі включає:

- підбір базових закладів середньої освіти для проходження практики студентами;
- розподіл студентів за школами для проходження педагогічної практики;
- проведення всіх організаційних заходів для проходження виробничої практики (направлення, програми, щоденник практики, календарний план, індивідуальне завдання тощо);
- доведення до відома студентів інформації про систему звітності з виробничої практики;
- організацію та проведення настановної конференції;
- проведення інструктажу з техніки безпеки;
- перевірку проходження виробничої практики студентами на базі практики.

Студенти отримують направлення на практику, яке надається завідувачем виробничої практики університету.

На початку практики студенти повинні отримати інструктаж з охорони праці на базі практики, ознайомитися з правилами внутрішнього трудового розпорядку закладу середньої освіти.

Тривалість робочого часу студентів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України.

Бази практик в особі їх керівників разом з університетом несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики студентів.

Обов'язки осіб, відповідальних за практичну підготовку студентів, від бази практики та керівників практики від бази практики зазначаються в окремих розділах договорів на проведення практики студентів закладу вищої освіти.

Настановча конференція проводиться перед початком педагогічної практики. Головна мета настановної конференції – ознайомлення студентів з термінами практики, її метою, завданнями, змістом, програмою, порядком проходження, способами перевірки рівня досягнутих за час практики знань, вмінь, навичок, а також формами звітності студентів та критеріями їх оцінювання. На конференцію запрошуються методисти з фахових і психолого-педагогічних дисциплін.

На період практики в кожній групі студентів, які проходять практику в базових школах, призначається староста.

II. Проведення педагогічної практики в школі

1-й варіант — проведення практики в звичайному режимі

Перший тиждень практики відводиться для вивчення організації навчально-виховного процесу в школі.

У перший день практики методисти здійснюють загальне ознайомлення студентів із школою, представляють практикантів директору і його заступникам, визначають, у яких класах та у кого з вчителів буде практикуватись кожний студент зокрема. Цього ж дня студенти вивчають розклад уроків та розклад дзвінків. Здійснюють перше знайомство з класом, беруть список учнів для того, щоб до кінця тижня вивчити прізвища і знати кожного школяра; складають план роботи на весь період практики.

Незважаючи на те, що студенти не проводять уроків і виховних заходів, це досить важкий і надзвичайно відповідальний тиждень. Чітка його організація виконання всіх видів робіт, запланованих на цей час, - запорука успішного проведення практики.

Упродовж першого тижня практики студенти:

- знайомляться зі школою в ході бесід з адміністрацією школи, вчителями, керівниками краєзнавчо-туристичних гуртків (у разі їх наявності), учнями класів, до яких прикріплені;
- знайомляться з класами, до яких прикріплені;
- знайомляться з кабінетом географії, його навчально-методичною та технічною базою;
- вивчають шкільну документацію;
- знайомляться з роботою класного керівника та планом виховної роботи в класі, складають план виховної роботи на період практики;
- знайомляться з календарно-тематичними планами вчителя географії, планами роботи краєзнавчо-туристичного гуртка (у разі його наявності) та складають власні календарно-тематичні плани на період практики;
- складають колоквіуми з тем шкільного курсу географії, що припадають на період практики та методики їх викладання;
- складають колоквіум з педагогіки;
- відвідують уроки географії та всі уроки у класі, до якого прикріплені, з метою ознайомлення з методикою викладання вчителя-наставника та вивчення класного колективу;
- складають індивідуальний план роботи (графік проходження практики) у щоденнику практики;
- вивчають документацію класу і окремих учнів;
- подають методистам розклад уроків, позакласних та виховних заходів.

На кінець першого тижня разом з керівником групи практикантів кожен студент складає графік проходження практики на весь період і подає його груповому керівнику на затвердження, також складає колоквіум з питань методики викладання тем, які вивчатимуться в період педпрактики (аналіз шкільної програми з географії, параграфів підручника, методів, засобів і форм організації навчання).

З другого до шостого тижня студент-практикант працює згідно із затвердженим графіком проходження практики, виконує обов'язки вчителя географії, організатора краєзнавчо-туристичної роботи та класного керівника у закріпленому класі.

З другого до шостого тижня студент-практикант повинен:

- здійснювати навчально-виховну роботу згідно графіка практики;
- готувати плани конспекти уроків та позакласних заходів;
- проводити уроки географії (не менше 10 уроків) та заходи з краєзнавчо-туристичної роботи (не менше 4 заходів);
- готувати наочність до уроків;
- відвідувати уроки своїх колег;
- здійснювати аналіз відвіданих уроків та самоаналіз проведених уроків;
- вивчати передовий досвід вчителя;
- здійснювати позакласну роботу з географії;
- підготувати і провести позакласні заходи з географії та краєзнавчо-туристичні заходи;
- виконувати обов'язки класного керівника, провести виховний захід в класі, до якого прикріплені;
- виконувати завдання з педагогіки та психології;
- виконувати науково-дослідну роботу з обраної теми*;
- провести захід профорієнтаційного спрямування для учнів старших класів школи;
- заповнювати щоденник практики.

З метою проведення якісного контролю за педагогічною практикою студентів після 2-х тижнів практики проводиться проміжна конференція.

*Проведення науково-дослідної роботи має на меті оволодіння студентами основними методами педагогічних досліджень, вміннями працювати з науковою та навчально-методичною літературою, працювати над визначеною науково-методичною проблемою, робити узагальнення, висновки тощо. Проблеми і теми визначаються на початковому етапі практики і можуть стосуватися теми курсової роботи, теми, над якою працює вчитель-наставник тощо. Від

групових методистів студенти отримують інструкції з виконання науково-дослідної роботи. Розроблена колективними зусиллями групи студентів науково-методична проблема виноситься на звітну конференцію у вигляді доповіді. Доповідь має супроводжуватися ілюстрацією або електронною презентацією.

Протягом останнього тижня студенти:

- проводять навчально-виховну роботу згідно індивідуального плану;
- оформлюють звітну документацію з педагогічної практики та подають її на перевірку методистам (не пізніше визначеного строку);
- беруть участь у засіданні малої педагогічної ради школи за підсумками педагогічної практики;
- готують доповідь на звітну конференцію з педагогічної практики;
- готують стінгазети з враженнями від педагогічної практики.

2-й варіант — проведення практики у дистанційному режимі

Упродовж першого тижня практики студенти:

- знайомляться із сайтом школи (вивчити меню сайту, напрямки методичної роботи закладу освіти, діяльність методоб'єднання з фаху, розробки для дистанційної освіти, блоги вчителів з фаху закладу освіти), аналізують його та складають рекомендації щодо удосконалення сайту закладу освіти;
- складають власні календарно-тематичні плани та план виховної роботи на період практики;
- складають індивідуальний план (графік проходження практики) у щоденнику практики, який затверджується груповим керівником.

З другого до шостого тижня студент-практикант повинен:

- аналізують навчальні програми та підручники з географії для 6-8 класів;
- знайомляться з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів;
- аналізують відеоуроки вчителів географії різних закладів освіти
- готувати плани конспекти з фаху та спеціалізації (не менше 10 уроків з фаху, 4 заходів з краєзнавчо-туристичної роботи) (модель 1 уроку студенти демонструють під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного) ;
- готувати наочність до уроків;
- підготувати конспект позакласного заходу з географії (повинні мати демонстраційний матеріал) (модель позакласного заходу студенти демонструють під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного);
- виконувати науково-дослідну роботу з обраної теми;
- виконувати завдання з педагогіки та психології;
- створити рекламні матеріали про факультет та спеціальність, підготувати профорієнтаційний захід для учнів старших класів;
- здійснити проходження курсів підвищення кваліфікації на одній з освітніх платформ (Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо);
- створення кожним студентом навчального класу на освітній платформі Google Classroom та розміщення усіх звітних матеріалів для перевірки методистами;
- заповнювати щоденник практики.

Шостий тиждень:

- оформлення документації з виробничої практики;
- підготовка доповіді та участь у звітній конференції за результатами виробничої практики.

III. Заключний етап педагогічної практики

У разі проходження практики у звичайному режимі підведення підсумків педагогічної практики здійснюється у **два етапи**:

- на педагогічній раді школи груповий керівник і методисти разом із представниками дирекції навчального закладу, учителями-предметниками, класними керівниками і студентами аналізують та оцінюють роботу студентів;
- на підсумковій конференції, яку організовує деканат, факультетські керівники, оголошуються результати практики.

У разі проходження практики у дистанційному режимі підведення підсумків педагогічної практики здійснюється на підсумковій конференції, яку організовує деканат, факультетські керівники, оголошуються результати практики.

Протягом двох днів після завершення практики студенти здають звітну документацію методистам, оформлену за встановленими зразками.

Підсумкова конференція з педагогічної практики проводиться не пізніше, ніж через 10 днів після завершення практики. На підсумкову конференцію студенти готують тематичні доповіді (за домовленістю один-два студенти від групи), в яких розкривають результати науково-дослідної роботи під час педагогічної практики, досвід роботи вчителів, класних керівників, власні педагогічні знахідки, пропозицій щодо поліпшення проведення педагогічної практики тощо.

Особливості проходження педагогічної практики студентами заочної форми навчання

Студенти-заочники залежно від наявності в них педагогічного досвіду та з огляду на характер іншої практичної діяльності поділяються на три групи:

- 1) студенти, які працюють педагогічними працівниками за фахом в закладах загальної середньої освіти (на посаді вчителя географії);
- 2) студенти, які працюють педагогічними працівниками не за фахом в закладах загальної середньої середньої освіти;
- 3) студенти, які не мають досвіду педагогічної роботи.

Студенти-заочники першої групи звільняються від педагогічної практики та подають керівнику практики такі документи:

- ✓ позитивну характеристику з місця роботи (підписану директором закладу освіти);
- ✓ копію трудової книжки (завірену керівником закладу освіти);
- ✓ довідку від адміністрації закладу освіти із зазначенням кількості годин щотижневого навантаження.

Студенти-заочники другої групи проходять педагогічну практику в закладах освіти без відриву від виробництва.

Студенти-заочники, які належать до третьої групи, можуть проходити педагогічну практику в закладах освіти за місцем проживання або в закладах освіти, визнаних базами практик університету.

Організацію та керівництво педагогічною практикою студентів-заочників здійснюють керівники практики від кафедр.

5. Зміст діяльності студента-практиканта

Зміст виробничої практики у школі визначають чотири модулі:

- **педагогічний** – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форм роботи, критеріїв оцінювання покладається на кафедру педагогіки та освітнього менеджменту;
- **психологічний** – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форм роботи, критеріїв оцінювання покладається на кафедру соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології;
- **фаховий** – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форм роботи, критеріїв оцінювання покладається на фахові кафедри;
- **організаційний** – розробляється фаховою кафедрою.

Розподіл кредитів за компонентами:

- психологічний – 1,5 кредити (45 годин);
- педагогічний – 2,5 кредити (75 годин);

- організаційний – 1,0 кредит (30 годин);
- фаховий – 4 кредити (120 годин);

Зміст основних модулів практики:

Практика в звичайному форматі

I. Організаційний

- студенти беруть участь у настановчій конференції з педпрактики;
- ознайомлюються з навчально-виховним закладом (адміністрацією, вчителями географії, класними керівниками);
- знайомляться з класом, до якого прикріплені на період практики для проведення уроків географії та виконання обов'язків помічника класного керівника;
- вивчають обладнання та оформлення кабінету географії;
- аналізують плани навчальної та виховної роботи школи, календарні та поурочні плани вчителя географії, плани гуртків та факультативів, плани виховної роботи класних керівників, плани роботи методичних об'єднань вчителів географії;
- складають індивідуальний план роботи на період практики, до якого включають навчальну, методичну, виховну та дослідницьку роботу;
- вчасно оформлюють та подають методистам звітну документацію з педагогічної практики;
- беруть участь у підсумковій конференції з педагогічної практики.

II. Педагогічний

- виконують обов'язки помічника класного керівника;
- на виховних годинах проводять роботу з учнями, спрямовану на поліпшення успішності й дисципліни, спонукання дітей до самоосвіти і самовиховання, виховання позитивних якостей особистості кожного учня, роботу з учнівським самоврядуванням класу;
- за допомогою методиста з педагогіки та класного керівника розробляють різні форми виховної роботи (бесіди, диспути, конференції, вікторини тощо) і застосовують їх на практиці;
- проводять заліковий виховний захід;
- проводять роботу з батьками: долучаються до підготовки і проведення батьківських зборів, індивідуальних бесід тощо.

III. Психологічний

- проводять психолого-педагогічне вивчення особистості окремого учня шляхом використання різних методів: ознайомлення з особовими справами, щоденниками, класними журналами, творчими роботами школярів; спостереження за дітьми, бесіди з ними, педагогами, батьками; анкетування, узагальнення незалежних характеристик; психологічне та соціологічне вивчення тощо;
- складають психолого-педагогічну характеристику окремого учня.

V. Фаховий

- аналізують навчальну програму з географії на період практики та шкільні підручники відповідного курсу;
- знайомлять з необхідною навчально-методичною літературою;
- складають календарно-тематичний план з географії та краєзнавчо-туристичної роботи на період практики;
- відвідують та аналізують уроки з географії, які проводить вчитель-наставник;
- вивчають педагогічний досвід вчителя географії, до якого прикріплені на період практики;
- за допомогою методистів і вчителів розробляють розгорнуті плани-конспекти різнотипових уроків географії; здійснюють відбір змісту навчального матеріалу, методів, прийомів і засобів навчання до кожного уроку у відповідності до вікових та індивідуальних особливостей учнів, мети і завдань уроку;
- проводять не менше 10 уроків з курсів фізичної географії (6-8 класи);
- добирають і виготовляють дидактичний і наочний матеріал до уроків;
- відвідують уроки колег-практикантів;
- відвідують консультації з методистами;

- здійснюють аналіз відвіданих уроків та самоаналіз проведених уроків, використовують результати аналізу і самоаналізу для вдосконалення своєї педагогічної майстерності;
- розробляють і організовують різні види позакласної роботи з географії (екскурсії, вечори, вікторини, брейн-ринги, конкурси тощо);
- розробляють конспекти та проводять позакласні заходи з краєзнавчо-туристичної роботи (не менше 4 заходів)
- беруть участь у методичній роботі: спостерігають за роботою засідань предметних комісій з фаху, методичних об'єднань вчителів географії тощо;
- проводять науково-дослідну роботу: збирають матеріали з теми курсової роботи, проводять експериментальну роботу; збирають матеріали з науково-методичної проблеми, над якою працюють в період практики.
- оформлюють звітну документацію з педагогічної практики;
- готують матеріали до виставки, настінні газети за наслідками педагогічної практики та методичні матеріали.

Практика у дистанційному режимі

I. Організаційний

- студенти беруть участь у настановній конференції з педпрактики;
- ознайомлюються із сайтом навчально-виховного закладу (меню сайту, адміністрація, напрямки методичної роботи закладу освіти, діяльність методоб'єднання з фаху,);
- вивчають наявні на сайті школи особливості оформлення кабінету географії;
- аналізують наявні на сайті школи плани навчальної та виховної роботи школи, плани роботи гуртків краєзнавчо-туристичного спрямування, плани виховної роботи класних керівників, плани роботи методичних об'єднань тощо;
- аналізують наявні на сайті розробки для дистанційної освіти, блоги вчителів географії, класних керівників, керівників гуртків краєзнавчо-туристичного спрямування тощо;
- складають рекомендації щодо удосконалення сайту закладу освіти;
- складають графік проходження практики (у щоденнику практики), до якого включають навчальну, методичну, виховну та дослідницьку роботу;
- вчасно оформлюють та подають методистам звітну документацію з педагогічної практики;
- беруть участь у підсумковій конференції з педагогічної практики.

II. Педагогічний

- виконують обов'язки помічника класного керівника;
- на виховних годинах проводять роботу з учнями, спрямовану на поліпшення успішності й дисципліни, спонукання дітей до самоосвіти і самовиховання, виховання позитивних якостей особистості кожного учня, роботу з учнівським самоврядуванням класу;
- за допомогою методиста з педагогіки та класного керівника розробляють різні форми виховної роботи (бесіди, диспути, конференції, вікторини тощо) і застосовують їх на практиці;
- проводять заліковий виховний захід;
- проводять роботу з батьками: долучаються до підготовки і проведення батьківських зборів, індивідуальних бесід тощо.

III. Психологічний

- проводять психолого-педагогічне вивчення особистості окремого учня шляхом використання різних методів: ознайомлення з особовими справами, щоденниками, класними журналами, творчими роботами школярів, спостереження за дітьми, бесіди з ними, педагогами, батьками; анкетування, узагальнення незалежних характеристик; психологічне та соціологічне вивчення тощо;
- складають психолого-педагогічну характеристику окремого учня.

IV. Фаховий

- аналізують навчальні програми та підручники з географії для 6-8 класів;
- знайомляться з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів;

- знайомлять з необхідною навчально-методичною літературою;
- аналізують відеоуроки вчителів географії різних закладів освіти
- складають календарно-тематичний план з географії та краєзнавчо-туристичної роботи на період практики;
- розробляють розгорнуті плани-конспекти різнотипових уроків географії у 6-8 класах (не менше 10 уроків);
- здійснюють відбір змісту навчального матеріалу, методів, прийомів і засобів навчання до кожного уроку у відповідності до вікових особливостей учнів, мети і завдань уроку;
- добирають і виготовляють дидактичний і наочний матеріал до уроків;
- модель 1 уроку студенти демонструють під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного;
- відвідують консультації з методистами в дистанційному форматі;
- розробляють конспекти позакласних заходів з географії (екскурсії, вечори, вікторини, брейн-ринги, конкурси тощо);
- розробляють конспекти позакласних заходів з краєзнавчо-туристичної роботи (не менше 4 заходів);
- модель позакласного заходу студенти демонструють під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного;
- працюють над підвищенням рівня фахової, проходять один з курсів підвищення кваліфікації на освітніх платформах (Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо);
- створюють навчальний клас на освітній платформі Google Classroom та розміщують усі звітні матеріали для перевірки методистами;
- готують конспект профорієнтаційного заходу для старшокласників, створюють рекламні матеріали про факультет та спеціальність;
- проводять науково-дослідну роботу: збирають матеріали з теми курсової роботи, проводять експериментальну роботу; збирають матеріали з науково-методичної проблеми, над якою працюють в період практики.
- оформлюють звітну документацію з педагогічної практики;
- готують доповіді та презентації на звітну конференцію з виробничої практики;
- заповнюють щоденник практики.

ФАХОВИЙ МОДУЛЬ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ШКОЛІ

Фаховий модуль виробничої практики містить завдання з географії та краєзнавчо-туристичної роботи.

Практика в звичайному режимі

ЗАВДАННЯ З ГЕОГРАФІЇ

Під час практики студенти виконують функції помічника вчителя географії у одному з 6-8 класів. Студенти розподіляються на практику по одному в клас та працюють за трьома напрямками: навчальний, виховний, дослідницький.

Зміст роботи з географії

- Знайомство класом, до якого прикріплені студенти, шкільним кабінетом географії, календарно-тематичними та поурочними планами вчителя географії.
- Складання календарно-тематичного плану на період практики (на основі календарно-тематичного плану вчителя).
- Вивчення досвіду роботи вчителя географії, до якого прикріплені на період практики.
- Відвідування уроків географії вчителя та студентів-колег по практиці.
- Розробку розгорнутих планів-конспектів різнотипових уроків з географії, виготовлення наочності до них.
- Проведення уроків географії (не менше 10 уроків);
- Аналіз одного з відвіданих уроків та самоаналіз одного з проведених уроків, врахування критичних зауважень в подальшій роботі для вдосконалення професійних умінь та навичок.
- Використання на уроках різноманітних методів й методичних прийомів навчання, оптимальне їх поєднання для досягнення найбільшої ефективності уроку; опановування

проблемними методами навчання, які стимулювали б учнів до самостійного пошуку розв'язання проблеми, активізували дослідницьку діяльність школярів;

- Вивчення та запровадження різноманітних способів активізації пошуково-пізнавальної діяльності учнів на уроках з урахуванням сучасних навчальних та інформаційних технологій;
- Використання та ефективного поєднання різних організаційних форм роботи з метою реалізації індивідуалізації та диференціації навчання у сучасних умовах запровадження державного освітнього стандарту;
- Застосування різних засобів навчання та сучасних інформаційних технологій, які сприяють підвищенню рівня самостійності в опануванні нових знань, формують елементи інформаційної культури учнів і стимулюють інтерес учнів до вивчення предмету;
- Виготовлення та використання на уроках дидактичних матеріалів, наочності;
- Проведення позакласної роботи з географії, індивідуальної роботи зі слабковстигаючими учнями та обдарованими дітьми тощо;
- Підготовка та проведення залікових позакласних заходів з географії;
- Відвідування й аналіз уроків та позакласних заходів, які проводяться колегами по практиці, участь у їх обговоренні;
- Участь у роботі науково-методичних семінарів, методичних об'єднань учителів, шкільних педрадах (за згодою адміністрації школи) тощо;
- Проведення науково-дослідної роботи, результати якої будуть представлені у вигляді доповіді на звітній конференції;
- Проведення профорієнтаційної роботи серед старшокласників.
- Оформлення і подання груповому методисту звітної документації не пізніше визначених на настановній конференції строків.

Протягом практики кожен *студент зобов'язаний*:

- підготувати і провести не менше 10 уроків географії різного типу, використовуючи різні методи, прийоми, технології та засоби навчання (оцінки за уроки виставляє вчитель географії та методист за відповідними критеріями);
- виготовляти необхідну наочність до уроків;
- відвідати не менше 6 уроків географії (у вчителів та студентів-практикантів), 1 з них письмово проаналізувати;
- систематично проводити індивідуальні заняття із слабковстигаючими учнями, а також додаткові заняття з учнями, що виявляють підвищений інтерес до предмету, з обдарованими школярами;
- відвідати (за можливістю) засідання методичного об'єднання вчителів географії, засідання педагогічної ради школи тощо;
- систематично проводити позакласну роботу з географії, підготувати і провести один заліковий позакласний захід з фаху (оцінка виставляється вчителем і методистом згідно із критеріями оцінювання);
- проводити науково-дослідну роботу;
- провести профорієнтаційний захід для старшокласників.

Перелік звітної документації з географії:

1. Щоденник практики (подати груповому методисту після заповнення методистами зі спеціалізації, педагогіки та психології).
2. Календарно-тематичне планування на період практики.
3. Конспекти всіх проведених уроків географії, погоджені і оцінені вчителем та методистом.
4. Письмовий аналіз одного з відвіданих уроків та самоаналіз одного уроку географії.
5. Конспект позакласного заходу з географії, затверджений методистом, погоджений і оцінений вчителем.
6. Індивідуальне завдання – результати науково-дослідної роботи (доповідь).
7. Матеріали з вивчення педагогічного досвіду вчителя (фото, анкета, опис досвіду, методичні розробки тощо).

8. Конспект заходу профорієнтаційного спрямування.
9. Звіт про проходження педагогічної практики (за загальною схемою).
10. Витяг з протоколу засідання педагогічної ради школи за результатами проходження педагогічної практики студента.

Кожен документ вкладається в окремий файл і формується папка.

До звітної конференції з педагогічної практики рекомендується оформити настінну газету.

Завдання з краєзнавчо-туристичної роботи

Практика з краєзнавчо-туристичної роботи проводиться за двома варіантами:

1. Якщо при школі є дитячо-юнацький центр чи гурток краєзнавчо-туристичного спрямування студенти повинні:
 - ознайомитись з особливостями організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі на базі центру, що передбачає вивчення річного плану краєзнавчо-туристичної роботи, вивчення документації гуртка краєзнавчо-туристичного профілю, відвідування занять цього гуртка тощо;
 - скласти календарно-тематичний план роботи гуртка на період практики, який повинен включати систему теоретичних і практичних занять;
 - систематично проводити заняття гуртка (не менше 4-х занять);
 - підготувати і провести заліковий захід з краєзнавчо-туристичної роботи (міні-екскурсію, туристський похід, відкрите заняття гуртка (практичного спрямування), маршрут вихідного дня тощо);
 - оформити конспект заходу з розробленим маршрутом та за можливості додати до конспекту фотознімки, зробленими під час заходу);
 - здійснити самоаналіз проведеного заходу.
2. Якщо при школі відсутній гурток краєзнавчо-туристичного спрямування, студенти проводять серію занять краєзнавчо-туристичної тематики за рахунок позакласної роботи. При цьому студенти повинні:
 - ознайомитись з особливостями організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі (на основі річного плану виховної роботи школи);
 - скласти календарно-тематичний план позакласної краєзнавчо-туристичної роботи на період практики, який повинен включати систему теоретичних і практичних занять краєзнавчо-туристичної тематики;
 - провести не менше 4-х краєзнавчо-туристичних заходів;
 - підготувати і провести заліковий захід з краєзнавчо-туристичної роботи (мініекскурсію, туристський похід, відкрите заняття гуртка (практичного спрямування), маршрут вихідного дня тощо);
 - оформити конспект заходу з розробленим маршрутом та за можливості додати до конспекту фотознімки, зробленими під час заходу);
 - здійснити самоаналіз проведеного заходу.

Звітна документація з практики з краєзнавчо-туристичної роботи:

- звіт з проходження практики з краєзнавчо-туристичної роботи (згідно загальних вимог);
- календарно-тематичне планування гуртка або позакласних заходів краєзнавчо-туристичного профілю;
- конспекти всіх проведених заходів краєзнавчо-туристичного спрямування (в т.ч. конспект залікового заходу з наочністю, розробленим маршрутом, фотознімками тощо);
- аналіз відвіданого заняття гуртка та самоаналіз проведеного заходу.

Практика в дистанційному режимі

ЗАВДАННЯ З ГЕОГРАФІЇ

1. Аналіз сайту закладу освіти (меню сайту, адміністрація, напрямки методичної роботи закладу освіти, діяльність методоб'єднання з фаху, наявні на сайті школи особливості оформлення кабінету географії, плани навчальної та виховної роботи школи, плани

роботи гуртків краєзнавчо-туристичного спрямування, плани виховної роботи класних керівників, плани роботи методичних об'єднань тощо; розробки для дистанційної освіти, блоги вчителів географії, класних керівників, керівників гуртків краєзнавчо-туристичного спрямування тощо) та складають рекомендації щодо удосконалення сайту закладу освіти;

2. Аналіз підручників та навчальних програм географії для 6-8 класів.
3. Ознайомлення з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів викладання.
4. Складання календарно-тематичного плану на період практики (не менше 10 уроків).
5. Розробку розгорнутих планів-конспектів різнотипових уроків з географії (не менше 10 уроків), виготовлення наочності до них.
6. Використання на уроках різноманітних методів й методичних прийомів навчання, оптимальне їх поєднання для досягнення найбільшої ефективності уроку; опанування проблемними методами навчання, які стимулювали б учнів до самостійного пошуку розв'язання проблеми, активізували дослідницьку діяльність школярів; запровадження різноманітних способів активізації пошуково-пізнавальної діяльності учнів на уроках з урахуванням сучасних навчальних та інформаційних технологій; ефективне поєднання різних організаційних форм роботи з метою реалізації індивідуалізації та диференціації навчання у сучасних умовах упровадження державного освітнього стандарту; застосування різних засобів навчання та сучасних інформаційних технологій, які сприяють підвищенню рівня самостійності в опануванні нових знань, формують елементи інформаційної культури учнів і стимулюють інтерес учнів до вивчення предмету.
7. Виготовлення дидактичних матеріалів, наочності до уроків.
8. Демонстрація моделі 1 уроку під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного.
9. Підготовка конспекту позакласного заходу з географії та демонстрація моделі позакласного заходу під час складання заліку на останньому тижні практики чи надають відеозаписи у разі заліку дистанційного.
10. Відвідування консультацій з методистами в дистанційному форматі.
11. Проходження онлайн-курсів підвищення кваліфікації на освітніх платформах Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо.
12. Створення навчального класу на освітній платформі Google Classroom та розміщення усіх звітних матеріалів для перевірки методистами.
13. Проведення науково-дослідної роботи, результати якої будуть представлені у вигляді доповіді на звітній конференції.
14. Підготовка конспекту або відеопрезентації заходу з професійної орієнтації старшокласників, а також рекламних матеріалів про факультет та спеціальність.
15. Оформлення і подання груповому методисту звітної документації не пізніше визначених на настановній конференції строків.
16. Заповнення щоденників практики.

Перелік звітної документації з географії:

1. Щоденник практики (в електронному вигляді до Гуглкласу та у рукописному вигляді подати груповому методисту після заповнення методистами зі спеціалізації, педагогіки та психології).
2. Звіт про проходження педагогічної практики (за загальною схемою).
3. Календарно-тематичне планування на період практики.
4. Конспекти всіх уроків географії різних типів.
5. Конспект позакласного заходу з географії.
6. Письмовий аналіз сайту школи
7. Письмовий аналіз підручників географії для 6-8 класів
8. Письмовий аналіз навчальних програм 6-8 класів.

9. Письмовий аналіз відеоуроку.
10. Індивідуальне завдання – результати науково-дослідної роботи (доповідь).
11. Сертифікат про проходження курсів підвищення кваліфікації на одній з освітніх платформ (Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо)
12. Посилання на створений студентом навчальний клас на освітній платформі Google Classroom, де розміщені всі матеріали для перевірки методистами.
13. Конспект або презентація заходу профорієнтаційного спрямування, рекламні матеріали про факультет та спеціальність.

Завдання з краєзнавчо-туристичної роботи

- ознайомитись з особливостями організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі (на основі сайту школи);
- скласти календарно-тематичний план позакласної краєзнавчо-туристичної роботи на період практики;
- розробити плани-конспекти позакласних заходів з краєзнавчо-туристичної роботи (не менше 4-х заходів);
- оформити звіт та звітну документацію.

Звітна документація з практики з краєзнавчо-туристичної роботи:

- звіт з проходження практики з краєзнавчо-туристичної роботи (згідно загальних вимог);
- календарно-тематичне планування з краєзнавчо-туристичної роботи на період практики;
- конспекти всіх позакласних заходів краєзнавчо-туристичного спрямування (не менше 4-х).

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОДУЛЬ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

При оцінюванні організаційного модуля практики враховується:

- ставлення до виробничої практики;
- присутність на настановчій та звітній конференціях;
- підготовка настінної газети з враженнями від педагогічної практики;
- регулярність відвідування консультацій;
- своєчасність подання методистам звітної документації тощо.

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОДУЛЬ ПРАКТИКИ

Метою педагогічного компонента (модуля) виробничої педагогічної практики є ознайомити студентів з багатограним змістом та функціями педагогічної діяльності класного керівника в основній школі, сформувати уміння та навички цілеспрямовано здійснювати навчально-виховну роботу з класом (основної школи) й окремими учнями і стимулювати формування професійно значимих якостей класного керівника.

Завдання педагогічного компонента (модуля) виробничої педагогічної практики студентів IV курсу (для практики в звичайному режимі):

- ознайомлення із системою виховної роботи навчального закладу, поглиблення розуміння ролі і місця класного керівника в ній;
- вивчення нормативно-методичної документації, що визначає мету, завдання, зміст діяльності класного керівника щодо виховання підростаючого покоління в сучасних умовах, а також особливості та вимоги до ведення документації класним керівником;
- поглиблення і розширення психолого-педагогічних знань на основі всебічного вивчення й аналізу виховної роботи в навчальному закладі взагалі та особливостей реалізації виховних функцій класним керівником закріпленого класу у всіх напрямках його діяльності, застосування їх у розв'язанні конкретних педагогічних завдань під час практики;
- формування і розвиток у студентів професійно-педагогічних умінь і навичок діагностування, цілепокладання, планування, організації та здійснення виховної роботи як з класом так і з окремими вихованцями;
- оволодіння різними методами і формами виховної роботи із учнями підліткового віку із застосуванням сучасних технологій (методик) виховання;

- формування досвіду студентів щодо виконання функцій та завдань педагогічної діяльності класного керівника;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до розв'язання виховних ситуацій в діяльності класного керівника;
- виховання у студентів професійно значущих якостей, властивостей особистості класного керівника, індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в професійному самовдосконаленні.

Програми педагогічного компоненту (модуля) виробничої педагогічної практики спрямована на формування у студентів таких **умінь і навичок**:

- аналізувати педагогічну діяльність класного керівника та поведінку учнів в різноманітних педагогічних ситуаціях.
- діагностувати рівень вихованості окремих учнів, згуртованості класу, як основи визначення цілей і завдань виховної роботи;
- цілеспрямовано планувати виховну роботу з учнями класу з врахуванням рівня їх вихованості, згуртованості, вікових та індивідуальних особливостей;
- моделювати, конструювати, організовувати проведення різних форм виховної роботи та аналізувати їх ефективність;
- стимулювати участь учнів у підготовці та проведенні виховних заходів (КТС), з врахування їх інтересів, мотивів та потреб.
- визначати зміст виховної роботи з урахуванням основних орієнтирів виховної роботи з учнями в сучасній школі;
- здійснювати самоаналіз власної виховної роботи з класом взагалі і конкретними учнями зокрема.
- обирати педагогічно доцільні комунікативні засоби взаємодії з учнями, педагогами та батьками учнів.

Зміст роботи студентів IV курсу по виконанню завдань з педагогіки у процесі виробничої практики полягає у виконанні обов'язків помічника класного керівника в закріпленому класі. Що передбачає свідому, цілеспрямовану, обґрунтовану, дієву участь студентів в реалізації функціональних обов'язків класного керівника в усіх напрямках його діяльності. Основним орієнтиром виховної діяльності студента в закріпленому класі є план роботи класного керівника, але за його згодою вносить зміни та корективи у виховний процес учнів.

На його основі та аналізу соціально-педагогічного портрета учнів, результатів дослідження рівня вихованості учнів, згуртованості класу студенти складають власні індивідуальні плани виховної роботи на період педагогічної практики (погоджується з класним керівником та методистом з педагогіки) і залучаються до поточної виховної роботи в класі.

В процесі виробничої практики студентам IV курсу необхідно виконати **наступні завдання з педагогіки**:

Завдання 1. Ознайомитися з особливостями системи виховної роботи в навчальному закладі взагалі й у закріпленому класі зокрема:

- проаналізувати виховні традиції (соціально-важливі творчі справи, цільові програми, впровадження інтерактивних методів, інноваційних технологій тощо) в навчальному закладі та в закріпленому класі.
- проаналізувати пріоритетні напрямки виховної роботи класного керівника в класі, рівень їх актуальності;
- вивчити специфіку співпраці класного керівника з органами учнівського самоврядування та з батьками учнів, громадськістю;
- скласти соціально-педагогічний паспорт класу.

Завдання 2. На основі вивчення класної документації, діагностування та аналізу виховного процесу й рівня вихованості учнів в закріпленому класі скласти власний індивідуальний план виховної роботи на період виробничої практики (затверджується класним керівником і погоджується з методистом з педагогіки).

Завдання 3. Брати активну участь у плануванні, розробці та проведенні різних організаційних форм позакласної виховної роботи з класом взагалі і конкретними учнями зокрема; брати участь у роботі семінарів, методичних об'єднань класних керівників, збирати матеріали з теми науково-дослідної роботи (курсової роботи).

Вся проведена виховна робота зазначається у «Щоденнику педагогічної практики» і підтверджується оцінкою та підписом класного керівника.

Результатом виконання даного завдання є висвітлення всебічного аналізу проведеної виховної роботи у «Звіті про виховну роботу».

Завдання 4. Самостійно підготувати та провести один заліковий виховний захід. Як правило, заліковим для студентів IV курсу є підготовка і проведення виховного заходу у формі години спілкування (етичної бесіди). Конспект залікового заходу затверджується класним керівником та методистом з педагогіки.

Скласти самоаналіз залікового виховного заходу (етичної бесіди)

Завдання 5. Цілеспрямовано спостерігати й аналізувати педагогічну діяльність класного керівника. Аналізувати ефективність власної виховної роботи. В звіті окреслити не менше трьох педагогічних ситуацій власної виховної взаємодії з учнями, проаналізувати їх, сформулювати педагогічні задачі, на розв'язання яких було спрямовано педагогічні дії, охарактеризувати використані методи й засоби виховного впливу та їх ефективність в конкретній педагогічній ситуації.

Завдання 6. Підготувати звітну документацію щодо виконання завдань з педагогіки.

Перелік звітної документації:

- Щоденник практики (у розділі «виховна робота» зафіксувати всі види і форми виховної роботи з оцінкою класного керівника та методиста з педагогіки).
- Індивідуальний план виховної роботи в закріпленому класі на період практики (затверджений класним керівником і методистом з педагогіки).
- Конспект залікового виховного заходу з самоаналізом (з оцінкою класного керівника).
- Звіт про виховну роботу.

Завдання для педагогічної практики у дистанційному режимі:

Завдання 1. Ознайомитися з особливостями системи виховної роботи в навчальному закладі взагалі й у закріпленому класі зокрема: *проаналізувати річний план виховної роботи школи, виховні традиції (соціально-важливі творчі справи, цільові програми, впровадження інтерактивних методів, інноваційних технологій тощо) в навчальному закладі*.

- Ознайомитись з річним планом роботи школи за напрямом національно-патріотичного виховання і проаналізувати основні форми та методи роботи
- Ознайомитись з річним планом роботи школи за напрямом морального виховання і проаналізувати мету, завдання, засоби морального впливу на учнів, види діяльності, методи морального виховання, форми морального виховання.
- Ознайомитись з річним планом роботи школи за напрямом екологічного виховання і проаналізувати мету, завдання, основні форми та методи роботи.
- Ознайомитись з річним планом роботи школи з профорієнтаційної роботи та трудового виховання і проаналізувати основні форми та методи роботи
- Ознайомитись з річним планом роботи школи за напрямом фізичного виховання та збереження здоров'я учнів і проаналізувати основні форми та методи роботи за цим напрямом.

Завдання 2. Скласти власний індивідуальний план виховної роботи на період виробничої практики за умови дистанційного навчання (погоджується з методистом з педагогіки). Головними вимогами до даного плану (відповідно критеріями оцінювання індивідуального плану) є:

- відповідність запропонованих форм і методів виховної роботи віковим особливостям учнів;
- відображення в ньому важливих подій у житті держави і суспільства, реакцію на сьгоднішні гострі проблеми. План має враховувати ці важливі проблеми;

- відображення в ньому способів життєдіяльності класу, форм, методів виховної роботи, щодо реалізації завдань всіх основних напрямів змісту виховання: *ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави* (національно-патріотичне виховання); *ціннісне ставлення особистості до себе і до людей* (моральне виховання, фізичне виховання); *ціннісне ставлення особистості до природи* (екологічне виховання); *ціннісне ставлення особистості до пізнання* (розумове виховання); *ціннісне ставлення особистості до праці* (трудове виховання); *ціннісне ставлення до культури і мистецтва* (естетичне виховання);

Завдання 3. Розробити плани-конспекти годин спілкування (бесід) для учнів закріпленого класу на період практики за різними напрямками виховної роботи для кожного тижня практики.

Завдання 4. Розробити план конспект залікового виховного заходу.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОДУЛЬ ПРАКТИКИ

в звичайному режимі

Основним завданням із психології, що ставиться перед студентами при проходженні виробничої (педагогічної) практики, є дослідження класу та складання його психолого-педагогічної характеристики. Для його успішного виконання студенти повинні:

– на основі ретельного вивчення документації, що відображає життя класу та ознайомлення з думками вчителів, вихователів, адміністрації школи, класного керівника сформулювати власне враження про клас;

– домогтися встановлення дружніх стосунків з учнями, заснованих на взаємній довірі та повазі, що забезпечить проведення об'єктивних психолого-педагогічних досліджень, і отримання достовірних даних про рівень розвитку класу та особливостей взаємовідносин між учнями;

– написати психолого-педагогічну характеристику класу, спираючись на схему, передбачену програмою психологічної практики (Додаток П).

Зміст психолого-педагогічного вивчення міжособистісних взаємин у класі задається "Програмою вивчення шкільного класу як групи".

Програма вивчення класу як групи:

Загальні дані про клас

Кількість учнів (стать, національність, вік). Історія класу і його традиції. Коли і за яких обставин склалася група? Загальні відомості про успішність, відвідування, дисципліну. Соціальний стан батьків (скільки дітей робітників, колгоспників, службовців, їх професії, освіта). Якщо можливо, то вказати, скільки сімей неповних, неблагополучних, з низьким рівнем матеріального забезпечення. Скільки учнів з ослабленим здоров'ям. Які зв'язки класу з іншими (шкільними і позашкільними) групами; хто з учнів бере участь у гуртках, факультативах, хорі, секціях, клубах по інтересах.

Структура класу як групи

Ступінь організованості учнівської групи. Міцний, організований чи розрізнений клас. Товариські взаємини в класі. Наявність чи відсутність угруповань у класі, хто в них входить, які з них найбільш впливові, авторитетні і чому. Чи пов'язані ці угруповання з будь-якими неформальними групами за межами класу чи школи, яка їх спрямованість? Характеристика лідерів у класі. Коротка характеристика активу класу та його діяльності. Наскільки актив виконує свої обов'язки, як він розподіляє функції. Чи є обраний актив дійсним активом, який забезпечує роботу всього класу? Уміння керувати і підкорятися. Наскільки актив виконує свої обов'язки; як він розподіляє функції і забезпечує взаємодію учнів класу в різних умовах. Коротка характеристика активістів (ідейний рівень, ініціатива, авторитетність, вимогливість до себе й інших, наполегливість). Чи є в класі неофіційний актив? Неофіційний актив класу і його взаємини з офіційним (чи підмінює він офіційний актив, чи знаходиться з ним у протиставленні, чи допомагає йому, активно взаємодіє та ін.). Коротка характеристика позитивного і негативного впливу на клас учнів, що не входять в офіційний актив. Де й у якому виді діяльності виявляється найбільша активність цих учнів? Чи є в класі пасивні, ізольовані учні?

Причини їх пасивності. Чи не виявляють вони активності поза класом і поза школою? Чи є в класі групи, їх спрямованість, на якій основі вони склалися?

Спрямованість класу як групи

Мета, зміст і мотиви основних видів спільної діяльності, характеристика ідейно-моральної атмосфери в класі. Вивчення психологічної атмосфери в групі. Чим живе клас, чи є спільна мета, спільні групові інтереси (гуртки, ігри), як вони впливають на навчання? Громадська думка в класі, ідейний рівень класу, взаємостосунки групи й окремих учнів. Критика й самокритика в класі. Взаємостосунки з іншими класами. Як діти ставляться до порушення норм моралі? Які взаємини складаються з дітьми різних національностей? Чи є в класі діти, які цікавляться релігією?

Характеристика навчальної діяльності класу. Рівень загального розвитку учнів, широта інтересів. Улюблені уроки учнів. Вимоги до навчальної діяльності з боку активу класу. Відношення до групових форм навчального співробітництва. Негативні й позитивні прояви взаємодії і взаємодопомоги в навчальній роботі (взаємодопомога чи підказка, списування). Провідні мотиви навчання.

Громадська діяльність класу. Клас як активний учасник суспільних подій. В яких громадських заходах бере участь клас?

Трудова діяльність. У яких видах спільної діяльності бере участь клас? Чи є в класі досвід спільної діяльності, її результативність? Чи виявляється зацікавленість класу в успіхах спільної діяльності? Як група реагує на труднощі й невдачі?

Інші види діяльності. Інтерес у класі до мистецтва, літератури, спорту, художньої самодіяльності. Форми вияву цього інтересу. Чи відвідують діти театри, кінотеатри? Чи обговорюють книжки, спектаклі?

Підготовленість класу по видах діяльності

У яких видах спільної діяльності бере участь клас; чи є досвід спільної діяльності; її результативність; рівень знань, умінь, навичок у різних видах групової діяльності (навчальної, трудової, ігрової, технічної, культмасової, спортивно-туристичної). Чи є зацікавленість класу в успіху спільної діяльності; як колектив реагує на труднощі і невдачі в різних умовах групової діяльності. Чи спостерігається й у яких випадках у класі атмосфера діловитості, зібраності.

Психологічна єдність класу як групи

Інтелектуальна єдність класу. Чи розуміють учні один одного? Чи спостерігається в класі загальна думка про можливості й недоліки класу? Як діти реагують на критичні зауваження з боку однокласників, учителів, учнів інших класів? Чи спостерігається критичне обговорення недоліків і бажання їх виправити? Яка спостерігається атмосфера в класі? Визначення референтності групи в сприйнятті її членів.

Емоційна єдність класу. Який настрій домінує в класі? Чи є симпатія, увага, чуйність один до одного? Як учні переживають успіхи та невдачі свого класу? Чи подобається дітям бути разом, де вони проводять вільний час? Чи виявляють діти співчуття один до одного? Чи є в класі діти, з якими ніхто не товаришує? Спробуйте визначити причину. Визначення індексу групової згуртованості. Визначення рівня задоволеності учнів своїм класом.

Вольова єдність класу. Чи може клас створювати напругу всіх духовних і фізичних сил при подоланні труднощів і перешкод, чи можуть учні самостійно ставити загальні цілі; наскільки швидко й усвідомлено приймаються загальні рішення; чи можуть учні довго і напружено працювати над поставленим завданням і доводити справу до кінця; чи вміють стримувати свої почуття, коли цього вимагають інтереси справи; чи вчасно приступають до виконання загальних справ, чи є коливання, незгода, прагнення віддалити виконання справи? Чи спостерігається в класі атмосфера постійної готовності до подолання труднощів? На кого покладається відповідальність: на членів групи чи на зовнішні умови й обставини, на відповідальних, активістів чи на всіх членів класу?

Рівень розвитку класу як групи

Важливим узагальнюючим показником розвитку групи є рівень її розвитку. Головний критерій рівня розвитку групи - характер і рівень вимог групи до особистості. Виходячи з цього,

виділяють три основних рівні: асоціація, кооперація, колектив. Визначення стадії розвитку класу (для старшокласників). Визначення рівня розвитку учнівського самоврядування.

Педагогічне керівництво класом як групою

Необхідно охарактеризувати стиль педагогічного керування класом з боку класного керівника, коротко описати стиль його педагогічного спілкування з учнями, прагнучи при цьому відповісти на запитання, чи є цей стиль взаємодії з учнями авторитарним, демократичним чи ліберально-попустительським. Як впливають особисті якості вчителів, класного керівника, вихователів і інших дорослих на учнівську спільноту; відношення класу до них, їх авторитет серед учнів? Як здійснюється індивідуальний підхід до учнів, чи беруть участь батьки в організації і проведенні класних заходів? Наскільки уважний класний керівник до всіх учнів класу, чи досить він вимогливий і справедливий, чи достатньо володіє педагогічним тактом? Дайте характеристику роботи вчителя з батьками та характеристику собі як учителю. Визначте рівень взаємодії педагогів і учнів у загальношкільних справах (для старшокласників). Виявлення задоволеності учнів випускних класів результатами і процесом навчально-виховної роботи в школі.

Загальні висновки. В результаті вивчення всіх сторін життя учнів робиться висновок про рівень і динаміку розвитку класу як групи (чи переживає клас підйом, піднесеність чи застій, стагнацію). Дається коротка характеристика найбільш істотних позитивних і негативних, сильних і слабких сторін у розвитку класу. Спираючись на результати дослідження класу, необхідно намітити основні задачі подальшого його розвитку і шляхи їх практичного вирішення.

Психологічний модуль практики в умовах дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти

Зміст завдання з психології полягає у здійсненні психолого-педагогічного вивчення учнівської групи та психологічних особливостей налагодження конструктивної педагогічної взаємодії вчителя зі школярами.

Основою для успішної реалізації вказаного завдання має бути *загальна теоретична підготовка студентів з психології*, отримана під час професійного навчання в університеті. Вона включає знання про особливості психічного розвитку школярів на різних етапах шкільного онтогенезу – молодшого шкільного віку, підліткового віку (середні класи), періоду ранньої юності (старші класи); про психологічні аспекти педагогічної діяльності вчителя, розвиток професійно важливих якостей його особистості, застосування певного стилю педагогічного спілкування з учнями, вироблення творчого індивідуального стилю педагогічної діяльності у процесі досягнення професійних цілей і вирішення складних ситуацій освітнього процесу. Крім того, важливою є актуалізація знань студентів щодо методів вікової та педагогічної психології.

У зв'язку з боротьбою з хворобою Covid-19/20, в умовах введення в II семестрі 2019-2020 н. р. карантину в закладах загальної середньої освіти, коли студенти на педагогічній практиці стануть учасниками організації процесу навчання та здійснення виховного впливу на учнів у рамках дистанційної освіти, *реалізація завдання з психології* забезпечуватиметься **психологічними методами**, використання яких відбуватиметься за допомогою інтернет-зв'язку з учнями, їх класним керівником, вчителями-предметниками, психологом та соціальним педагогом школи. Це такі методи:

- онлайн-опитування учнів;
- онлайн-інтерв'ю з учнями;
- онлайн-бесіда з класним керівником і окремими вчителями-предметниками, з психологом та соціальним педагогом школи;
- *аналіз продуктів діяльності* школярів;
- *рефлексивний аналіз* практикантами власної педагогічної діяльності.

Отримана в результаті застосування вказаних методів інформація дасть змогу студентам скласти психолого-педагогічну характеристику учнівської групи, зробити узагальнення про

особливості її розвитку, специфіку взаємодії школярів з учителем, доцільність застосування в ній певного стилю педагогічного спілкування; окреслити шляхи подальшого розвитку групи; здійснивши рефлексивний аналіз власної педагогічної діяльності, визначити вектор професійного зростання.

**План педагогічної практики
студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(в частині виконання завдання з психології)**

<i>Тиждень практики</i>	<i>Етапи проходження педагогічної практики</i>
1	Ознайомлення з учнівською групою як об'єктом психолого-педагогічного вивчення, з особливостями її функціонування, психологічними аспектами керівництва тощо шляхом застосування онлайн-бесіди з класним керівником і окремими вчителями-предметниками
2	Психолого-педагогічне вивчення групи: психологічний аналіз спільної діяльності, групових процесів, соціально-психологічних явищ тощо шляхом застосування онлайн-опитування школярів та онлайн-інтерв'ю з ними, а в разі необхідності – онлайн-бесіди з психологом і соціальним педагогом школи
3	Психолого-педагогічне вивчення групи шляхом застосування методу аналізу продуктів діяльності учнів
4	Вивчення особливостей педагогічної взаємодії практиканта з учнівською групою шляхом здійснення ним рефлексивного аналізу власної педагогічної діяльності
5	Опрацювання отриманої інформації впродовж практики. Аналіз результатів. Визначення шляхів подальшого розвитку групи, методів корекції таких її виявів, що потребують психолого-педагогічного втручання; формулювання рекомендацій щодо оптимізації групових процесів
6	Складання психолого-педагогічної характеристики учнівської групи, підготовка звітної документації

Реалізація завдання з психології задається *Програмою вивчення учнівської групи*, зміст якої презентовано нижче.

Програма психолого-педагогічного вивчення учнівської групи закладу загальної середньої освіти

1. Загальні відомості про групу

Школа, клас. Кількість учнів, їх статеві приналежності, національність, вік. Загальні відомості про успішність, відвідування, дисципліну. Участь у гуртках, творчих та громадських об'єднаннях. Інформація про те, коли групу було сформовано, чи відбувалося її «злиття» з іншими класами, зміна класних керівників та який це мало вплив на учнівську групу. Якщо можливо, вказати, скільки учнів з неповних сімей та сімей, які перебувають під супроводом соціальних служб. Зазначити, чи є учні з ослабленим здоров'ям чи фізичними вадами.

2. Структура учнівської групи

Ступінь організованості групи: організована чи розрізнена. Особливості міжособистісних взаємин учнів: товариські взаємини, що будуються на принципах взаємної поваги та довіри; чи недружелюбні та недоброзичливі. Наявність узгодженої взаємодії та взаємодопомоги членів групи, їх прагнення до співробітництва, взаємовиручки.

Наявність у класі осередків (мікрогруп, утворених за спільними інтересами чи певними цінностями), їх спрямованість, з яких причин вони виникли і чому певний час існують. Визначення характеру взаємин між різними угрупованнями (взаємна підтримка, протистояння, ігнорування тощо) та причин, що зумовили саме таку взаємодію.

Визначення статусу в групі її членів – хто належить до лідерів, «ізолюваних», та тих, хто займає проміжну позицію – «популярних».

Стисла характеристика активу учнівської групи (офіційних лідерів), яка передбачає опис того, хто входить до складу активу, яким шляхом його обрано; які обов'язки виконують його представники; які особистісні якості офіційні лідери виявляють у взаємодії з класом (ініціативність, самостійність, наполегливість, вимогливість до себе та інших, авторитет серед товаришів, організаторські здібності, турбота про окремих учнів, ставлення до суспільної уваги тощо).

Характеристика функціонування органів учнівського самоврядування (для старших класів).

Наявність неофіційного активу: характер його впливу на клас та взаємини з офіційним активом.

3. Спрямованість групи

Спільні інтереси, якими керуються члени групи, міра впливу цих інтересів на навчання учнів. Наявність чи відсутність спільної мети, ступінь її інтегрованості. Рівень активності учнів. Громадська думка в групі, провідні цінності. Наявність критики в групі, її зміст і результативність (конструктивна чи деструктивна). Схильність членів групи до самокритики. Ставлення до порушень норм поведінки та моралі.

Взаємодія з іншими класами в школі. Характер взаємин з представниками різних національностей, релігійних течій (за наявності таких).

Громадська діяльність групи. Громадські заходи, у яких беруть участь члени групи.

4. Характеристика навчальної діяльності учнівської групи

Рівень загального інтелектуального розвитку учнів, їх підготовленість до навчання, здатність до засвоєння навчального матеріалу з різних дисциплін. Характеристика успішності групи (поточні оцінки, кількість відмінників, відстаючих). Улюблені навчальні дисципліни. Негативні й позитивні вияви взаємодії та взаємодопомоги в навчальній роботі (взаємодопомога чи підказка, списування). Домінуючі мотиви навчання (внутрішні: пізнання, досягнення успіху, саморозвиток / зовнішні: небажання засмутити батьків, прагнення отримати винагороду, страх покарання).

5. Підготовленість групи за видами діяльності

Види спільної діяльності, у яких беруть участь члени групи і група в цілому. Інтерес у класі до мистецтва, літератури, спорту, туризму, художньої самодіяльності тощо. Форми вияву таких інтересів. Чи відвідують учні театри, кінотеатри? Чи обговорюють книжки, кінофільми, спектаклі?

Чи є в класі досвід спільної діяльності, її результативність? Чи виявляється інтерес класу в успіхах спільної діяльності? Як члени групи реагують на труднощі й невдачі?

6. Психологічна єдність як критерій соціальної зрілості учнівської групи

6.1. Інтелектуальна єдність групи. Ступінь розуміння однокласниками один одного. Наявність у групі загальної думки, яка стосується потенційних можливостей і недоліків кожного та групи в цілому. Реакція учнів на критичні зауваження з боку однокласників, активу, вчителів. Чи спостерігається критичне обговорення недоліків і бажання їх виправити.

6.2. Емоційна єдність групи. Загальний настрій, який домінує в класі. Психологічна атмосфера в групі. Наявність стосунків, які ґрунтуються на симпатії, увазі, чуйності її членів один до одного. Характер переживань учнів успіхів та невдач свого класу. Визначення того, чи подобається однокласникам разом проводити вільний час. Ступінь емпатійності, співчуття один до одного. Рівень дружельності, толерантності до недоліків інших. Готовність допомагати іншим, підтримувати їх у потрібні моменти.

6.3. Вольова єдність групи. Здатність класу спільно переборювати труднощі для досягнення загальної мети. Спроможність мобілізувати сили у важкі моменти. Наявність в учнів умінь працювати над поставленим завданням і доводити розпочату справу до кінця. Ступінь самостійності класу в постановці та досягненні цілей.

7. Рівень розвитку групи

Визначення рівня розвитку класу (асоціація, кооперація чи колектив). Обґрунтування такого узагальнення, що має включати характеристику ступеня інтегрованості групи, її згуртованості, взаєморозуміння тощо.

8. Педагогічне керівництво учнівською групою

Характеристика діяльності класного керівника. Міра його впливу на діяльність класу та взаємини учнів. Стиль педагогічного спілкування зі школярами. Реалізація класним керівником індивідуального підходу в освітньому процесі (на прикладі окремих ситуацій).

Ставлення учнівської групи до вчителів. Педагоги, які користуються найбільшим авторитетом і повагою в учнів. Перелік якостей учителів, що імпонують учням і цінуються ними найбільше. Ступінь поваги класу до вчителів. Стиль діяльності вчителів, який є найбільш оптимальним у класі.

Характеристика практикантом власної педагогічної діяльності як учителя-предметника і класного керівника.

9. Загальні психолого-педагогічні висновки та рекомендації

Узагальнення отриманих результатів вивчення учнівської групи передбачає наступне: специфічні особливості класу, взаємин школярів у ньому; переваги та недоліки організації життя класу; пропозиції та рекомендації щодо оптимізації взаємин, подальшого розвитку групи; визначення шляхів корекції окремих сторін життєдіяльності класу.

Методичні рекомендації щодо застосування психологічних методів психолого-педагогічного вивчення учнівської групи за допомогою онлайн-інструментів

1. Онлайн-опитування учнів передбачає збір інформації в результаті отримання відповідей учнів на запитання опитувальника «Я і мій клас» через різноманітні інтернет-платформи (Google Meet, Google Forms), інтернет-зв'язок (Viber, WhatsApp, Telegram) з метою отримання даних, що стосуються взаємин особистості кожного учня зі своїм класом. Студент самостійно визначається з вибором запропонованих варіантів отримання інформації, попередньо узгодивши його з учнями класу, на базі якого він проходитиме практику.

Після проходження практики для звітності він має надати матеріали, де учні давали відповіді на поставлені питання (наприклад, роздруковані документи Word, які учні надсилали практиканту через Viber, WhatsApp, Telegram).

Для забезпечення емоційного благополуччя учнів і непорушення їх психологічних кордонів, рекомендується анонімне проведення опитування. Обробка його результатів дасть можливість виявити психологічний клімат у класі, особливості налагодження контактів між його членами, ступінь єдності та згуртованості групи, ставлення кожного учня до своєї групи та ставлення групи до учня. Зміст опитувальника подано нижче.

Опитувальник «Я і мій клас»

1. Стать (чол., жін.).
2. Вік.
3. Як ти вважаєш, що таке колектив?
4. Як вважаєш ти свій клас колективом?
5. Як ти вважаєш, що таке друг і що таке товариш?
6. Кого ти вважаєш у класі своїм другом?
7. З ким би ти хотів разом готуватися до уроків?
8. З ким би ти хотів відпочивати?
9. Які риси характеру ти найбільше цінуєш в інших?
10. Хто тобі найбільше подобається в класі і за що?
11. Хто тобі не подобається в класі і чому?
12. Чи є у Вашому класі неформальні лідери (обрані самими учнями)?
13. Чи є в класі «ізольовані» учні? Чому вони такими стали?
14. Чи є в твоєму класі мікрогрупи? На основі яких інтересів вони склалися?
15. Чи вважаєш ти себе цікавим для своїх однокласників?

16. Як ти вважаєш, тебе поважають у класі?
17. Якою є твоя активність під час занять?
18. Наскільки ти переймаєшся справами класу?
19. Чи подобається тобі твій клас?
20. Який би ти запропонував девіз твого класу?

2. Онлайн-інтерв'ю з учнями має на меті отримати інформацію про різні сторони життя класу. Воно проводиться з трьома-п'ятьма респондентами (учнями класу). В програму інтерв'ю включено 20 питань, зміст яких подано нижче.

При проведенні інтерв'ю бажано використовувати скайп-зв'язок. Форма звітності – стенограма відповідей інтерв'юєрів. Також допускається проведення інтерв'ю у форматі, аналогічному при здійсненні онлайн-опитування (див. вище), з подібною формою звітності.

Для отримання незалежних відповідей на поставлені запитання та гарантування психологічної безпеки задіяним в інтерв'ю учням, вони заздалегідь мають бути поінформовані про анонімність опитування.

Опрацювання змісту відповідей опитуваних передбачає огляд, зіставлення висловлених учнями думок про свій клас та різні аспекти його життя, формулювання узагальнення.

Перелік питань, що виносяться на онлайн-інтерв'ю з учнями

1. Як коротко ти можеш описати історію твого класу?
2. Які традиції твого класу?
3. Чи є в класі досвід спільної діяльності (громадської, суспільно-корисної, культурної тощо), досвід участі в культурно-масових заходах? Яка результативність цієї діяльності? Чи є учні, які не беруть участі в спільній діяльності? Чим це пояснюється?
4. Яку мету ставлять перед собою учні в громадській діяльності, до чого прагнуть?
5. Які професійні наміри й прагнення учнів?
6. Що спонукає учнів прагнути до досягнення мети (інтерес, усвідомлення суспільної важливості спільної справи, суперництво, бажання мати винагороду, схвалення тощо)? Які з цих мотивів є основними?
7. Офіційний актив класу, його вплив на інших учнів та результати діяльності (навчальної, суспільної тощо)?
8. Ділові й особисті якості активістів, які визначають успіх або невдачі діяльності класу.
9. Неофіційний актив. Лідери мікрогруп класу, характер їх впливу на учнів, взаємозв'язок між мікрогрупами.
10. Взаємозв'язок між офіційним і неофіційним активом.
11. Чим пояснюється пасивність окремих учнів?
12. Як проходить обговорення й прийняття спільних рішень у класі, чи вміють учні виділяти головні цілі й завдання, окреслювати шляхи досягнення мети?
13. Чи існує в класі громадська думка? Чи впливає думка класу на поведінку учнів?
14. Як ставляться учні до критичних зауважень і оцінок їхнього класу з боку шкільних громадських організацій, учителів?
15. Які факти життя класу або школи викликали в класі особливо яскраві переживання?
16. Як поведуться учні у складних, проблемних ситуаціях? Як впливають на їхню активність труднощі та невдачі, перемоги та досягнення?
17. Як зазвичай виконуються прийняті рішення – відразу чи згодом? Чи спостерігаються вияви паніки, незібраності в потрібний момент?
18. Чи вміють учні визначати етапи в досягненні цілей і чи здатні виявляти наполегливість у цьому процесі?
19. Як переживають учні успіх чи невдачі діяльності свого класу, проблеми в поведінці та успішності окремих однокласників?
20. Як ставляться члени класу до «новеньких», тих, що часто хворіють, до невстигаючих і неуспішних однокласників?

3. Бесіда з класним керівником і вчителями-предметниками передбачає проведення цілеспрямованої, завчасно продуманої розмови з метою з'ясування інформації про особливості

розвитку класу. Зміст бесіди задається положеннями Програми психолого-педагогічного вивчення учнівської групи. Додатковий контент, який можна брати за змістову основу, представлено нижче.

Зважаючи на особливості проходження практики (виключно онлайн чи з можливістю безпосередньої взаємодії з учителями школи), ведення діалогу може відбуватися у форматі онлайн-бесіди чи безпосереднього спілкування з класним керівником і окремими вчителями-предметниками. В разі потреби, джерелом інформації про клас можуть бути проведені бесіди з психологом і соціальним педагогом школи. Для звітності студенти подаватимуть зафіксовані письмово відповіді класного керівника, вчителів-предметників, психолога, соціального педагога на поставлені практикантом до них запитання.

Контент, який можна використовувати у процесі ведення онлайн-бесіди
з класним керівником, учителями-предметниками,
психологом, соціальним педагогом

Організація класу як формальної групи. Загальні відомості про успішність, відвідування, дисципліну. Якщо можливо, то вказати, скільки учнів виховується в неповних або неблагополучних сім'ях тощо.

Офіційна (формальна) структура класу. Актив (ядро) класу. Коротка характеристика активу класу та його діяльності (ініціативність, самостійність, наполегливість, вимогливість до себе й інших, турбота про окремих учнів, авторитет серед товаришів і його основа, організаторські здібності активістів тощо). Роль активу у формуванні та зміцненні групи.

Види традицій: трудові, учбові, побутові, спортивні (за змістом); національні, моральні, політичні, релігійні.

Формальна і неформальна структури малої групи. Мікрогрупи у класі, джерела їх утворення та існування. Співвідношення ділової (офіційної) та емоційної (неофіційної) структур. Стосунки формальних і неформальних лідерів. Які мікрогрупи групи (2-5 школярів) наявні у класі (емоційні зв'язки на основі спільних інтересів, дружби, симпатій, спільної позакласної діяльності тощо)?

Чи спостерігаються у неформальній групі цінності соціальної солідарності (визнання значущості групи, готовності індивіда підкорятися груповим нормам)?

Чи створюються неформальні групи за ознакою матеріального достатку родин?

Яке співвідношення ділової (формальної) та емоційної (неформальної) структур наявне у класі: 1) обидві структури не суперечать одна одній, а взаємодоповнюють одна одну; 2) відносно самостійний, незалежний розвиток і функціонування формальної та неформальної структур; 3) наявність істотних суперечностей між офіційною та неофіційною структурами.

Організованість групи. Наскільки група здатна самостійно організувати свою роботу і дозвілля?

Яким чином виявляється організованість групи, її реальна здатність до самоврядування, спільної ефективної діяльності, самоорганізації, злагодженості, узгодженого подолання складних ситуацій?

Чи спостерігається (й у яких випадках) атмосфера діловитості, зібраності?

Чи будуються взаємини на принципах співробітництва, взаємної допомоги і доброзичливості?

Хто є джерелом ініціативи у визначенні змісту діяльності групи?

Чи здатна група до самоврядування, самостійності, організованості у непередбачуваних ситуаціях?

Чи спроможна група узгоджено висувати лідерів-організаторів, чи вони з'являються стихійно?

Чи відчувається у групі відсутність людини, яка могла б взяти на себе роль організатора?

Чи вистачає у класі лідерів для організації будь-яких справ?

Чи виникають суперечки, має місце втрата часу при спробах групи організувати спільну роботу?

Чи часто члени групи не можуть домовитися про те, як спільно організувати роботу, заважають один одному або роблять непотрібну роботу?

Чи спостерігається у групі нездорове суперництво, агресія, ігнорування особистості окремих її членів?

Загальна успішність класу. Провідні мотиви навчання школярів (інтерес до знань, прагнення проявити себе, прагнення вивести клас у число кращих у школі, підготовка до вибору професії, прагнення виконати свій обов'язок, намагання отримати матеріальну винагороду або уникнути покарання тощо).

Поведінка класу під час різних уроків. Ставлення до вчителів.

Відмінники та ступінь їх впливу на клас.

Невстигаючі учні, причини їх неуспішності.

Чи допомагають відстаючим більш успішні учні в класі?

Чи наявні в групі взаємоконтроль, взаємодопомога, обмін інформацією, що не лише підвищують ефективність навчальної діяльності, а й сприяють покращенню міжособистісних взаємин в групі?

Вияви індивідуалізму у поведінці школярів. Чи спостерігаються такі вияви поведінки учнів як орієнтація не на групові, а на власні цілі, ставлення до власних інтересів як до цінності, прагнення підкреслити свій внесок у групову діяльність, спрямованість на індивідуальні успіхи, закритість в спілкуванні, здатність покладатися лише на власні зусилля, визнання низької значущості групи для свого існування в ній тощо.

Чи є в групі школярі, які чинять опір груповому тиску, демонструють поведінку або думки, що суперечать позиції групи?

Чи спостерігається негативізм окремих школярів як крайній супротив тиску групи? Як це виявляється?

Чи спостерігається повна незалежність та самостійність висловлювань окремих членів групи?

Наскільки у групі розвинута критика й самокритика?

Чи викликають оцінні судження та оцінки здорової групової думки потреби у членів групи до свідомої самооцінки та бажання самовдосконалюватися?

Чи створюються у класі умови для колективного обговорення рішень?

Чи відповідає психологічний клімат у класі таким ознакам сприятливого:

– у класі переважає бадьорий, життєрадісний настрій,

– взаємини будуються на принципах співпраці, взаємної допомоги, доброзичливості;

– дотримуються норми справедливості та поважливого ставлення до кожного члена класу;

– високо цінують такі якості в інших як принциповість, чесність, працелюбність, безкорисливість;

– учні класу активні й енергійні, націлені на суспільно-важливі справи;

– успіхи чи невдачі окремих членів групи викликають співпереживання і щиру участь інших;

– у відносинах між мікрогрупами класу існує взаємне розуміння та співпраця.

Інтелектуальна єдність класу. Чи розуміють учні один одного? Чи сформована в класі загальна думка про можливості й недоліки класу? Як учні реагують на критичні зауваження з боку однокласників, учителів, школярів інших класів?

Чи відрізняється ставлення до однокласників відповідно до їх інтелектуальних досягнень?

Наскільки високо члени групи оцінюють можливості і здібності один одного?

Емоційна єдність. Як учні переживають успіхи та невдачі свого класу?

Які емоційні стани, загальний емоційний фон домінує у членів групи?

Яку силу впливу мають групові настрої?

Чи подобається школярам разом проводити вільний час?

Чи відчувають члени групи взаємну симпатію й задоволені своїм перебуванням в групі?

Чи властиві членам групи співпереживання успіхам і невдачам своїх однокласників, вияви емоційної теплоти і співчуття, радості й гордості за досягнення кожного?

Вольова єдність класу. Чи сформована вольова єдність як здатність групи протистояти труднощам та перепонам, її надійність в екстремальних ситуаціях?

Чи може клас концентрувати напруження всіх духовних і фізичних сил задля подолання серйозних труднощів і перешкод?

Чи здатні учні самостійно ставити загальні цілі? Наскільки швидко й усвідомлено приймаються спільні рішення?

Чи спроможні школярі довго і напружено працювати над поставленим завданням і доводити справу до кінця?

Чи спостерігається підтримка один одного, утримування товаришів від негідних вчинків?

Особистість класного керівника і його вплив на групу. Які основні функції виконує класний керівник (визначення цілей спільної діяльності, структурування діяльності й взаємин у групі під час виконання різноманітних завдань, організація всіх видів індивідуальної, групової діяльності, яка залучає учнів у налагодження суспільно-ціннісних стосунків, пропагування здорового способу життя, створення виховного середовища в середині учнівської групи, що забезпечує соціалізацію кожного учня тощо)?

Стиль керівництва діяльністю учнів.

Чи виправданим є застосування авторитарного стилю педагогічного спілкування вчителя з учнями класу?

Чи допускається застосування вчителем ліберального стилю педагогічного спілкування вчителя з учнями?

Чи оптимальним є застосування демократичного стилю педагогічного спілкування?

Наявність конфліктних ситуацій у групі. Чи наявні у групі протиріччя між інтересами, цінностями, цілями, мотивами різних учнів тощо?

Чи наявні у групі протиборства між різними учнями, мікрогрупами?

Чи спостерігаються вияви стійкого домінування негативних емоцій у взаємодії членів групи?

Які поведінкові вияви учнів Ви спостерігали у конструктивних конфліктах у класі?

Чи виникають у групі ситуації, що призводять до деструктивних конфліктів?

Чи властива комусь із учнів конфліктна поведінка, яка прямо або опосередковано блокує досягнення групових цілей?

Які фактори спричиняють конфліктні ситуації в групі?

Яким чином розв'язуються конфлікти в групі?

Яку програму поведінки обирають школярі за умови виникнення в класі конфлікту: 1) знижують рівень напруженості, але зберігають саму конфліктну ситуацію, переводячи її в приховану форму за рахунок часткових поступок протилежній стороні; 2) шукають способи повного розв'язання конфлікту?

4. Аналіз продуктів діяльності школярів дозволить опосередковано вивчити особистості інтелектуальних та інших досягнень класу в цілому та окремих учнів зокрема. Застосування цього методу в умовах онлайн-навчання можна реалізувати завдяки *аналізу практикантом виявів учнів класу на онлайн-уроках з фаху*, які він, у межах практики, проводитиме з учнями. Пропонується здійснювати запис цих уроків, а потім, при повторному їх перегляді, фіксувати інформацію, аналіз якої буде інтегровано у психолого-педагогічну характеристику класу. Зафіксована інформація подається у звітній документації.

В якості **допоміжного методу**, застосування якого є бажаним, але не обов'язковим, пропонується *аналіз творів учнів* на одну із запропонованих тем:

1. У чому виявляється згуртованість нашого класу.
2. Чи вважаю я свій клас дружнім.
3. Що потрібно, щоб у нашому класі стало цікаво жити.
4. Чому в нашому класі бувають конфлікти.
5. Чи можна сказати, що мій клас – справжній колектив.
6. Чи готовий наш клас до справжнього самоврядування.

Аналіз матеріалів творів дасть можливість доповнити отриману інформацію від учителів, учнів оригінальними роздумами останніх про особливості розвитку класу та побажаннями відносно позитивних перетворень у ньому.

Структурно твір має включати такі компоненти: вступне слово, виклад думок учня відносно обраної тематики, висновок. Обсяг твору не обмежений. Головна вимога – розкриття теми.

Твори не оцінюються, можуть писатися учнями анонімно і надсилатися практиканту на електронну пошту чи «документом» на адреси Viber, WhatsApp чи Telegram. Роздруковані примірники творів студент надає при здачі звітної документації з педпрактики.

5. **Рефлексивний аналіз практикантами власної педагогічної діяльності** передбачає виклад ними своїх вражень щодо першого отриманого професійного досвіду.

**Орієнтовний перелік питань,
відповіді на які дозволять здійснити такий аналіз**

1. Як ви оцінюєте свою готовність визначати тенденції розвитку певної учнівської групи та конструктивно з нею взаємодіяти, впливаючи на побудову «здорових» стосунків між її членами?
2. Зробіть висновок про Вашу здатність з психологічної точки зору аналізувати різноманітні педагогічні ситуації, вияви учнів у них та позицію вчителя.
3. Чи спостерігали Ви на практиці органічне поєднання раніше засвоєних знань з психології з набуттям умінь керувати діяльністю учнів та здійснювати навчальний і виховний вплив на них?
4. Чи відчуваєте Ви підвищення рівня власної професійної компетентності? Спрогнозуйте свою професійну успішність у майбутньому.
5. Чи вдалося Вам впродовж педагогічної практики, у специфічних умовах онлайн-навчання, налагодити зворотний зв'язок з учнями?
6. Які Ваші власні особистісні та професійно важливі якості потребують подальшого вдосконалення та розвитку?
7. Проаналізуйте свою здатність застосовувати творчий підхід у віднаходженні шляхів вирішення різноманітних педагогічних ситуацій.
8. З якими проблемами Ви зіткнулися на практиці? Чи вдалося їх подолати? Як ви це здійснили: самостійно чи за допомогою старших наставників (методистів, учителів, класного керівника, психолога, соціального педагога) і колег-студентів ?
9. Яким чином Ви здійснювали психологічний вплив в умовах онлайн-взаємодії з учнями?
10. Чи вдалося Вам налагодити з учнями комунікативну діалогічну взаємодію, яка позитивно позначилася на групових процесах?

Після **завершення практики** студенти здають на *кафедру соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології* на перевірку **звітну документацію**.

Звіти студентів включають такі документи:

1. Психолого-педагогічна характеристика учнівської групи, де відображаються особливості розвитку класу, що вивчалися згідно Програми психолого-педагогічного вивчення учнівської групи закладу загальної середньої освіти, із застосуванням усіх розглянутих вище методів.

2. Матеріали, отримані в результаті застосування психологічних методів за допомогою онлайн-інструментів:

- а) онлайн-опитування учнів;
- б) онлайн-інтерв'ю з учнями;
- в) онлайн-бесіда з класним керівником і вчителями-предметниками, з психологом та соціальним педагогом школи;
- г) аналіз продуктів діяльності школярів.

Про особливості збору дослідницького матеріалу та його презентації в звітній документації вказано в методичних вказівках, поданих вище.

Звітна документація здається студентами на перевірку в триденний термін після проходження практики.

Загальний перелік звітної документації з педагогічної практики в звичайному режимі:

1. Щоденник практики (*подається груповому методисту після заповнення методистами зі спеціалізації, педагогіки та психології*).
2. Календарно-тематичні плани з географії, краєзнавчо-туристичної роботи (*груповому методисту, методисту з краєзнавчо-туристичної роботи*).
3. Конспекти проведених уроків географії, погоджені і оцінені вчителем та методистом (*груповому методисту*).
4. Письмовий аналіз одного з відвіданих уроків та самоаналіз одного уроку географії (*груповому методисту*).
5. Конспект залікового позакласного заходу з географії, затверджений методистом, погоджений і оцінений учителем (*груповому методисту*).
6. Конспекти заходів краєзнавчо-туристичного спрямування та самоаналіз одного з проведених заходів (*методисту з краєзнавчо-туристичної роботи*).
7. Завдання з педагогіки та конспект виховного заходу, погоджений і оцінений класним керівником, затверджений методистом з педагогіки (*методисту з педагогіки*).
8. Завдання з психології (*методисту з психології*).
9. Індивідуальне завдання - результати науково-дослідної роботи (доповідь) (*науковим керівникам*).
10. Конспект заходу профорієнтаційного спрямування (*груповому методисту*).
11. Звіт про проходження педагогічної практики.
12. Витяг з протоколу засідання педагогічної ради школи з результатами проходження педагогічної практики студентом.

Всі ці документи студенти вкладають в папки і подають методистам відповідних кафедр.

Загальний перелік звітної документації з педагогічної практики у дистанційному режимі:

1. Щоденник практики (в електронному вигляді до Гуглкласу та у рукописному вигляді подати груповому методисту після заповнення методистами з педагогіки та психології).
2. Календарно-тематичні плани з географії, краєзнавчо-туристичної роботи (*груповому методисту, методисту з краєзнавчо-туристичної роботи*).
3. Конспекти проведених уроків географії (*груповому методисту*).
4. Конспект позакласного заходу з географії (*груповому методисту*).
5. Конспекти заходів краєзнавчо-туристичного спрямування (*методисту з краєзнавчо-туристичної роботи*).
6. Письмовий аналіз сайту школи.
7. Письмовий аналіз підручників географії для 6-8 класів.
8. Письмовий аналіз навчальних програм 6-8 класів.
9. Письмовий аналіз відеоуроку.
10. Сертифікат про проходження курсів підвищення кваліфікації на одній з освітніх платформ (Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо)
11. Посилання на створений студентом навчальний клас на освітній платформі Google Classroom, де розміщені всі матеріали для перевірки методистами.
12. Завдання з педагогіки (*методисту з педагогіки*).
13. Завдання з психології (*методисту з психології*).
14. Індивідуальне завдання - результати науково-дослідної роботи (доповідь) (*науковим керівникам*).
15. Конспект або презентація заходу профорієнтаційного спрямування, рекламні матеріали про факультет та спеціальність (*груповому методисту*).
16. Звіт про проходження педагогічної практики (*всім методистам*)

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання для студентів під час педагогічної практики мають на меті надбання студентами вмінь та навичок самостійного розв'язування виробничих, наукових або організаційних завдань.

Індивідуальне завдання розробляється керівником практики від кафедри і видається кожному студенту перед початком практики. Виконання індивідуальних завдань активізує діяльність студентів, розширює їх світогляд, підвищує ініціативу і робить проходження практики більш конкретним і цілеспрямованим.

Зміст індивідуального завдання повинен враховувати конкретні умови та можливості підприємства (організації, установи), відповідати потребам виробництва й одночасно відповідати цілям і завданням навчального процесу. Крім того, індивідуальне завдання повинно враховувати рівень практичної і теоретичної підготовки студентів.

Метою індивідуального завдання є:

- набуття студентами навичок самостійної роботи зі збору, обробки практичного матеріалу та узагальнення її результатів шляхом підведення підсумків та внесення пропозицій;
- стимулювання прагнень студентів до науково-дослідної роботи;
- формування власної думки при оцінці конкретних господарських ситуацій та прийнятті управлінських рішень.

Індивідуальне завдання передбачає проведення науково-дослідної роботи, яка має на меті оволодіння студентами основними методами педагогічних досліджень, вміннями працювати з науковою та навчально-методичною літературою, працювати над визначеною науково-методичною проблемою, робити узагальнення, висновки тощо. Проблеми і теми визначаються на початковому етапі практики і можуть стосуватися теми курсової роботи, теми, над якою працює вчитель-наставник тощо. Від групових методистів студенти отримують інструкції з виконання науково-дослідної роботи. Розроблена колективними зусиллями групи студентів науково-методична проблема виносить на звітну конференцію у вигляді доповіді. Доповідь має супроводжуватися ілюстрацією або електронною презентацією.

Перелік індивідуальних завдань студентам під час педагогічної практики:

1. Інтегративні можливості шкільних курсів географії.
2. Проблеми та методичні особливості вивчення географічних курсів в основній школі.
3. Використання методу проектів при вивченні географії.
4. Можливості проблемного навчання у формуванні критичного мислення учнів на уроках географії.
5. Інноваційні методи викладання географії в школі.
6. Сучасні освітні технології в навчанні географії: проблеми і перспективи впровадження.
7. Використання комп'ютерних засобів навчання на уроках географії.
8. Методика застосування групової роботи учнів на уроках географії.
9. Методика контролю знань і вмінь в процесі вивчення географії у старшій школі.
10. Методика організації самостійної пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання географії.
11. Методика організації позакласної з географії (економіки) як умова підвищення рівня знань школярів.
12. Формування компетентностей в процесі навчання географії.
13. Технології особистісно-орієнтованого навчання на уроках географії.
14. Методика організації та проведення практичних робіт з географії.
15. Методика проведення краєзнавчо-туристичної роботи.
16. Методичні особливості запровадження індивідуального та диференційованого підходу в процесі викладання шкільних курсів географії.
17. Шляхи активізації учнів в процесі навчання географії в основній школі.
18. Використання електронних засобів навчання в процесі викладання курсів географії.
19. Розвиток творчих здібностей школярів в процесі вивчення шкільних курсів географії.
20. Методика проведення нестандартних уроків географії.

7. Вимоги до звіту про практику

Звіт про проходження студентами виробничої (педагогічної) практики у школі оформлюється за загальною схемою. У звіті відображаються всі напрямки роботи під час педагогічної практики (з фаху, спеціалізації, кваліфікації, педагогіки та психології). Звіти та щоденники практики зберігаються на випускаючій кафедрі протягом трьох років.

СХЕМА ЗВІТУ СТУДЕНТА–ПРАКТИКАНТА

I. Навчальна робота.

1. Загальні відомості про місце і час проведення практики. Прізвища вчителів із фаху. Матеріальне забезпечення кабінетів та лабораторій.
2. Відвідування уроків: а) з фаху; б) з інших предметів.
3. Проведення уроків самим студентом.
4. Перевірка зошитів, письмових робіт, проведення тестових перевірок знань.
5. Робота з невстигаючими учнями.
6. Виготовлення наочних посібників.
7. Позакласна робота з фаху, її зміст.
8. Труднощі під час виконання завдань педпрактики.
9. Загальні висновки про навчальну роботу.

II. Виховна робота.

1. Клас, у якому працював студент. Прізвище класного керівника.
2. Робота в якості помічника класного керівника або класного керівника. Які заходи проведені (вказати конкретно).
3. Відвідування позакласних заходів, що проводилися іншими студентами та вчителями.
 1. Робота з батьками.
 2. Теми залікових виховних заходів.
 3. Ознайомлення зі змістом і формами позакласної роботи.
 4. Труднощі при підготовці та проведенні виховних заходів.
 4. Оволодіння вміннями та навичками організації виховної роботи.
 5. Загальні висновки з виховної роботи.

III. Методична робота.

1. Участь у роботі педради, методичних об'єднань.
2. Ознайомлення з документами та планами роботи школи.
3. Вивчення досвіду роботи кращих вчителів (вказати конкретно).
4. Ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою під час педпрактики (вказати конкретно).

IV. Висновки

1. Що дала педагогічна практика студенту?
2. Позитивні сторони організації і проведення педпрактики.
3. Недоліки в організації та проведенні педагогічної практики (які конкретно), шляхи їх подолання (пропозиції).
4. Пропозиції щодо підготовки, організації та проведення практики.

Особистий підпис _____

8. Підведення підсумків практики

Не пізніше 2 тижнів після закінчення практики проводять *підсумкову конференцію* з практики на факультеті з метою аналізу і узагальнення результатів практики.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні.

На захист практики студент має представити весь пакет документів, передбачених робочою програмою практики (щоденник практики, результати виконання індивідуального завдання, конспект залікових уроків, письмовий звіт про проходження практики тощо).

Звіт з практики захищається студентом (з диференційованою оцінкою) при комісії, призначеній завідувачем кафедри. До складу комісії повинні входити керівники практики від кафедри. У роботі комісії можуть брати участь й інші викладачі кафедри та, по можливості, керівники від баз практики. Комісія приймає залік у студентів згідно графіка освітнього процесу та не пізніше, ніж протягом 14 днів після її закінчення.

Диференційований залік за практику виставляється на підставі таких даних:

- оцінки результатів роботи, даної у відгуку керівника практики від бази практики;
- оцінки результатів роботи методистом з географії, краєзнавчо-туристичної роботи та економіки;
- особистого спостереження керівника практики від кафедри за студентом під час практики;
- оцінки за оформлення звіту і щоденника;
- презентації студентом результатів проходження практики під час захисту звіту;
- відповідей на запитання членів комісії з захисту звітів по практиці.

Результат заліку (кількість балів) за практику за 100-бальною шкалою, національною шкалою, та шкалою ЄКТС заноситься в заліково-екзаменаційну відомість, в залікову книжку студента за підписом керівника практики від кафедри.

Студенту, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики за індивідуальним графіком. При цьому студент пише заяву на ім'я декана з проханням організувати йому практику повторно із зазначенням причини. В разі задоволення прохання, подається службова записка декана ректорові, на підставі чого видається наказ про проходження практики студентом повторно.

Студенти, які не виконали програму практики з неповажних причин, отримали незадовільну оцінку і не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін – відраховуються з університету.

Керівник практики кафедри подає керівнику виробничої практики університету узагальнений звіт про проходження практики студентами факультету.

Письмовий звіт разом із щоденником та іншими документами з практики студент подає керівнику практики від кафедри. Звіт повинен містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри, вченої ради факультету та вченої ради університету. Особлива увага приділяється аналізу результатів практики, висновків і пропозицій, які слід врахувати з метою вдосконалення організації практики.

Звітну документацію з практики зберігають на кафедрі протягом 1 року від дня захисту.

Звіт про підсумки виробничої практики студентів подається в друкованому та електронному вигляді до завідувача педагогічної практики університету.

Звіт має містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції тощо.

9. Критерії оцінювання, форми і методи контролю, порядок проведення захисту звітів тощо

Методи навчання:

За типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- частково-пошуковий;
- пошуковий;
- дослідницький.

За джерелами знань:

- словесні – розповідь, пояснення, бесіда, дискусія;
- наочні – спостереження, демонстрація, ілюстрація;
- практичні – аналіз навчальних програм, підручників, планів роботи, відвіданих чи проведених уроків тощо; розробка планів-конспектів та проведення уроків, позакласних, виховних заходів; ведення щоденників практики; психологічні спостереження; складання психологічної характеристики особистості учня; проведення профорієнтаційної роботи; складання звітів з практики, підготовка доповідей та презентацій тощо.

Методи під час дистанційного навчання:

➤ телекомунікаційні (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, on-line консультації, самостійна робота студентів з використанням освітніх платформ (Zoom, Classtime, Classroom, Google Meet) та месенджерів (Telegram, Viber).

➤ аналіз сайтів шкіл, навчальних програм, підручників, планів роботи шкіл; розробка планів-конспектів уроків, позакласних та виховних заходів; проходження онлайн-курсів підвищення кваліфікації на освітніх платформах Prometheus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо; створення та наповнення навчального класу на освітній платформі Google Classroom; онлайн-опитування учнів; онлайн-інтерв'ю з учнями; онлайн-бесіда з класним керівником і окремими вчителями-предметниками, з психологом та соціальним педагогом школи; аналіз продуктів діяльності школярів; рефлексивний аналіз практикантами власної педагогічної діяльності тощо.

Поточне оцінювання: поточне опитування під час консультацій; оцінювання календарно-тематичних планів, планів конспектів уроків, виховних та позакласних заходів; відвідування, аналіз та оцінювання проведених уроків, позакласних та виховних заходів; оцінювання завдань з педагогіки та психології; оцінювання якості ведення та змісту щоденника практики; оцінювання виконаних індивідуальних завдань; оцінювання доповіді та презентації на звітній конференції; оцінювання звітів та звітної документації.

Оцінювання під час дистанційного навчання: оцінювання аналізу сайтів шкіл, навчальних програм, підручників, планів роботи шкіл; оцінювання планів-конспектів уроків, позакласних та виховних заходів; перевірка сертифікатів онлайн-курсів підвищення кваліфікації на освітніх платформах Prometheus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо; оцінювання матеріалів навчального класу на освітній платформі Google Classroom; звітна конференція з використанням платформи Zoom тощо.

Підсумкове оцінювання. За результатами педагогічної практики виставляється **диференційований залік** за національною шкалою (5,4,3,2) та шкалою ECTS відповідно до набраної кількості балів.

Загальна оцінка за педагогічну практику являє собою суму балів, отриманих за результатами виконання усіх видів завдань з 4-х компонентів: фахового, педагогічного, психологічного та організаційного. Розподіл балів між компонентами наступний:

- фаховий – 50 балів;
- педагогічний – 25 балів;
- психологічний – 20 балів;
- організаційний – 5 балів.

Фаховий модуль педагогічної практики включає завдання з географії та краєзнавчо-туристичної роботи. Кафедрою географії та геоекології затверджено наступний розподіл балів між спеціальністю та спеціалізацією:

- **географія** – 40 балів;
- **краєзнавчо-туристична робота** – 10 балів.

Орієнтовний розподіл балів за видами роботи при звичайному режимі проходження практики:

1) Географія:

- 25 балів – за уроки;
- 5 балів - за позакласний захід;
- 3 бали - за звіт;
- 2 бали - за аналіз і самоаналіз уроків;
- 2 бали – за науково-дослідну діяльність та вивчення педагогічного досвіду;
- 1 бал – за календарно-тематичне планування;
- 1 бал – за оформлення документації;
- 1 бал – за профорієнтаційний захід;

2) Краєзнавчо-туристична робота

- 5 балів – за проведені заходи;

- 2 бали – за звіт;
- 2 бали – за самоаналіз заходу;
- 1 бал – за оформлення документації.

Орієнтовний розподіл балів за видами роботи при звичайному режимі проходження практики:

1) Географія:

- Аналіз сайту закладу освіти - 2 бали.
- Аналіз підручників та навчальних програм географії для 6-8 класів – 2 бали.
- Складання календарно-тематичного плану на період практики (не менше 10 уроків) – 1 бал.
- Розробку розгорнутих планів-конспектів різнотипових уроків з географії (не менше 10 уроків) та демонстрація моделі 1 уроку - 20 балів.
- Підготовка конспекту позакласного заходу з географії та демонстрація моделі позакласного заходу – 3 бали.
- Письмовий аналіз відео уроку - 2 бали;
- Проходження онлайн-курсів підвищення кваліфікації на освітніх платформах Prometheus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо – до 5 балів.
- Створення навчального класу на освітній платформі Google Classroom та розміщення усіх звітних матеріалів для перевірки методистами – 2 бали.
- Проведення науково-дослідної роботи, результати якої будуть представлені у вигляді доповіді на звітній конференції – 1 бал.
- Підготовка конспекту або відеопрезентації заходу з професійної орієнтації старшокласників, а також рекламних матеріалів про факультет та спеціальність – 1 бал.
- Звіт про проходження педагогічної практики (за загальною схемою) - 1 бал

2) Краєзнавчо-туристична робота:

- звіт з проходження практики з краєзнавчо-туристичної роботи (згідно загальних вимог) – 2 бали;
- календарно-тематичне планування з краєзнавчо-туристичної роботи на період практики – 2 бали;
- конспекти всіх позакласних заходів краєзнавчо-туристичного спрямування (не менше 4-х) – 5 балів;
- оформлення документації – 1 бал.

Усі матеріали педагогічної практики зберігаються на фаховій кафедрі протягом 1 року, а звіти студентів-практикантів та щоденники практики зберігаються протягом 3 років. Випускаюча кафедра розробляє робочу навчальну програму виробничої практики, де визначено зміст, завдання та критерії оцінювання фахового та організаційного модуля практики. Зміст, завдання та критерії оцінювання завдань з педагогіки та психології розробляються відповідними кафедрами.

За підсумками педагогічної практики студентам виставляється *диференційований залік* – підсумкова семестрова оцінка як сума балів за окремі компоненти (модулі), визначені програмами практик. Результати практики оцінюються за національною шкалою (5,4,3,2) та шкалою ECTS відповідно до набраної кількості балів. Захист результатів практики є формою семестрового контролю.

Критерії оцінювання різних завдань педагогічної практики та загальні критерії оцінювання педагогічної практики подано в Додатках Т-Ф.

Результати педагогічної практики затверджуються на засіданні випускаючої кафедри.

У разі *не виконання завдань одного з модулів* практика вважається *незарахованою*.

Облік виконання програми практики здійснюють груповий методист з географії, методисти з психології і педагогіки. Загальне оцінювання педагогічної практики здійснює керівник педагогічною практикою.

Критерії оцінювання фахового модуля виробничої практики у школі

Критерії оцінювання уроків географії

21-25 балів ставиться, якщо студент:

- володіє глибокими знаннями з географічних дисциплін та методики викладання географії;
- володіє знаннями та методикою використання сучасних технологій навчання на уроках географії;
- ефективно застосовує різні методи, прийоми і засоби навчання географії;
- володіє методикою організації навчально-виховної роботи з географії з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- уміє здійснювати ефективне планування власної роботи й діяльність учнів на уроці;
- виявляє самостійність та ініціативність при плануванні уроків географії.

конструктивні:

- уміє визначити й обґрунтувати мету, зміст уроку, методи й прийоми навчання;
- уміє скласти розгорнутий конспект уроку географії з відображенням діяльності вчителя та учнів на уроці;

процесуальні:

- вільно володіє матеріалом уроку, не припускається мовленнєвих помилок;
- уміє використовувати на уроках різні методи активізації пізнавальної діяльності учнів;
- володіє вміннями оцінювати рівень знань, умінь і навичок учнів з географії відповідно до чинних норм;

гностичні:

- уміє здійснювати аналіз відвіданих уроків географії у різних аспектах;
- уміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного уроку і вносити необхідні корективи;
- уміє оформити конспект уроку згідно з вимогами;

комунікативні:

- безконфліктно спілкується з учнями;
- має бездоганне літературне мовлення;
- уміє правильно реагувати на зауваження, що виникають у процесі діяльності.

16-20 балів ставиться, якщо студент:

- добре володіє знаннями з географічних дисциплін та методики викладання географії, проте вони не досить глибокі;
- володіє знаннями та методикою використання сучасних технологій навчання на уроках географії;
- ефективно застосовує різні методи, прийоми і засоби навчання географії;
- володіє методикою організації навчально-виховної роботи з географії з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- уміє здійснювати планування власної роботи й діяльності учнів на уроці;

конструктивні:

- уміє складати розгорнуті конспекти уроків, проте виконує це не самостійно, а з допомогою методиста чи вчителя;
- уміє обґрунтувати мету, зміст, однак не завжди добирає ефективні методи й прийоми навчання;

процесуальні:

- вільно володіє матеріалом уроку, проте припускається окремих мовленнєвих огріхів і не завжди помічає їх у мовленні учнів;
- уміє використовувати на уроках методи активізації пізнавальної діяльності учнів, проте вибір їх обмежений;

- не завжди повною мірою реалізує мету й завдання уроку;
- володіє вміннями оцінювати рівень знань, умінь і навичок учнів з географії відповідно до чинних норм;

гностичні:

- уміє здійснювати аналіз відвіданих уроків географії;
- в основному вміє аналізувати власну діяльність, але припускається незначних огріхів при оцінюванні результативності проведеного уроку і внесенні до їх змісту необхідних коректив;
- уміє оформити конспект уроку географії відповідно до чинних вимог, проте при цьому припускається незначних помилок у формулюванні мети, завдань, доборі прийомів роботи тощо;

комунікативні:

- безконфліктно спілкується;
- уміє правильно реагувати на педагогічні ситуації, що виникають у процесі діяльності.

11-15 балів ставиться, якщо студент:

- демонструє достатню глибину знань з географічних дисциплін та методики викладання географії;
- має уявлення про сучасні технології навчання географії;
- розуміє особливості застосування різних методів, прийомів і засобів навчання географії;

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- має незначні труднощі у плануванні власної роботи й діяльність учнів на уроці;
- виявляє самостійність, але мало творчого підходу та ініціативності при плануванні роботи на уроці.

конструктивні:

- має незначні труднощі при визначенні й обґрунтуванні мети, змісту, методів та виборі засобів навчання географії;
- при укладанні конспекту уроку припускається незначних помилок, при цьому конспект носить характер розгорнутого плану;

процесуальні:

- на достатньому рівні володіє матеріалом уроку, але припускається мовленнєвих помилок, іноді не помічає помилок у мовленні учнів;
- на уроках застосовує методи активізації пізнавальної діяльності учнів, але їх арсенал не багатий;
- повною мірою реалізує мету й завдання уроку;
- не завжди аргументує оцінювання рівня знань, умінь і навичок учнів;

гностичні:

- демонструє достатній рівень сформованості умінь аналізу відвіданих уроків;
- вміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного уроку, але не завжди реагує на зауваження вчителя, методиста;
- при оформленні конспекту уроку припускається незначних відступів від вимог;

комунікативні:

- у процесі спілкування з учнями уникає конфліктних ситуацій;
- іноді неправильно реагує на зауваження вчителів, методистів.

6-10 балів ставиться, якщо студент демонструє недостатню глибину знань:

- з географічних дисциплін та методики викладання географії;
- про сучасні технології навчання географії;
- про різні методи, прийоми і засоби навчання географії;

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- має певні труднощі у плануванні власної роботи й діяльність учнів на уроці;
- не виявляє самостійності й ініціативності при плануванні роботи.

конструктивні:

- не завжди й точно визначає й обґрунтовує мету, зміст, методи й засоби навчання географії; не вміє встановити конкретні завдання уроку;
- при укладанні конспекту уроку значною мірою послуговується опублікованими у фахових виданнях методичними матеріалами, при цьому конспект носить характер розгорнутого плану;

процесуальні:

- частково володіє матеріалом уроку, припускається грубих мовленнєвих помилок, не помічає помилок у мовленні учнів;
- на уроках рідко застосовує методи активізації пізнавальної діяльності учнів;
- не повною мірою реалізує мету й завдання уроку;
- не завжди аргументує оцінювання рівня знань, умінь і навичок учнів;

гностичні:

- демонструє фрагментарні вміння при виконанні аналізу відвіданих уроків;
- вміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного уроку, але не завжди реагує на зауваження вчителя, методиста;
- при оформленні конспекту уроку припускається незначних відступів від вимог;

комунікативні:

- у процесі спілкування з учнями іноді провокує конфліктні ситуації;
- не завжди правильно реагує на зауваження вчителів, методистів

1-5 балів ставиться, якщо студент поверхово знає:

- предмет, який викладає;
- методику викладання географії;

У студента на недостатньому рівні розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- безвідповідально ставиться до підготовки до уроку;
- припускається грубих помилок при плануванні уроків географії.

конструктивні:

- при визначенні мети та змісту уроку, виборі методів й засобів навчання припускається грубих помилок;
- не вміє самостійно укласти конспекти уроків;

процесуальні:

- вкрай поверхово володіє матеріалом уроку, припускається грубих мовленнєвих помилок, не помічає помилок у мовленні учнів;
- не може під час проведення уроків залучити учнів до активної діяльності;
- на уроках не завжди вдається реалізувати поставлену мету;
- не вміє об'єктивно оцінити рівень знань, умінь і навичок учнів;

гностичні:

- не вміє об'єктивно аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного уроку, не завжди реагує на зауваження вчителя, методиста;
- при оформленні плану-конспекту уроку не дотримується вимог;

комунікативні:

- відчуває труднощі при встановленні контакту з учнями;
- у процесі спілкування з учнями, класним керівником, методистами провокує конфліктні ситуації;
- рідко реагує на зауваження вчителів, методистів колег-студентів.

Критерії оцінювання позакласного заходу з географії

5 балів ставиться, якщо студент володіє глибокими знаннями:

- про методику організації і проведення позакласної роботи з географії (мету, завдання, форми організації, методи тощо).

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- уміє здійснювати планування позакласної роботи з географії;
- виявляє самостійність та ініціативність при плануванні позакласних занять із фаху.

конструктивні:

- уміє визначити й обґрунтувати мету та зміст позакласного заходу з географії відповідно до рівня психофізіологічного розвитку дитини, дібрати відповідний матеріал і змодельовати форму заходу;
- вміє самостійно розробити конспект позакласного заходу;

процесуальні:

- уміє використовувати на позакласних заходах різні методи активізації пізнавальної діяльності учнів;
- ефективно продумує методику підведення результатів позакласного заходу;

гностичні:

- уміє аналізувати позакласні заходи із фаху, які проводять інші студенти;
- уміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного позакласного заходу і вносити необхідні корективи;
- уміє оформити конспект залікового позакласного заходу згідно з чинними вимогами;

комунікативні:

- безконфліктно спілкується з учнями;
- має бездоганне літературне мовлення;
- уміє правильно реагувати на зауваження, що виникають у процесі діяльності.

4 бали ставиться, якщо студент:

- має знання про мету, завдання, форми організації та методику проведення позакласної роботи з географії;

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- уміє здійснювати планування позакласної роботи з географії, при цьому виявляє ініціативність.

конструктивні:

- уміє складати розгорнуті плани-конспекти позакласних заходів, проте виконує це не самостійно, а з допомогою методиста чи вчителя;
- уміє обґрунтувати мету, зміст та продумувати методику проведення позакласного заходу відповідно до рівня психофізіологічного розвитку дитини;

процесуальні:

- уміє використовувати в позакласній діяльності методи активізації пізнавальної діяльності учнів, проте вибір їх обмежений;
- не завжди повною мірою реалізує мету й завдання заходу;
- ефективно продумує методику підведення результатів позакласного заходу;

гностичні:

- уміє аналізувати позакласні заходи з фаху, які проводять інші студенти, але при цьому не може внести власні пропозиції щодо поліпшення виконаної роботи;
- в основному вміє аналізувати власну діяльність на позакласному заході, але припускається незначних огріхів при оцінюванні результативності проведеного заходу і внесенні до їх змісту необхідних коректив;
- уміє оформити конспект залікового позакласного заходу з фаху відповідно до чинних вимог, проте при цьому припускається незначних помилок у формулюванні мети, завдань, доборі прийомів роботи тощо;

комунікативні:

- безконфліктно спілкується;
 - уміє правильно реагувати на педагогічні ситуації, що виникають у процесі діяльності.
- 3 бали** ставиться, якщо студент:

- має достатні знання про особливості проведення позакласної роботи з географії;

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- уміє здійснювати планування позакласної роботи з географії, але при цьому не виявляє самостійності та ініціативності.

конструктивні:

- уміє складати розгорнуті конспекти заходів, проте виконує це не самостійно, а з допомогою методиста чи вчителя;
- уміє обґрунтувати мету, зміст, однак не завжди добирає ефективні методи й прийоми навчання;
- уміє визначити зміст залікового виховного заходу з фаху, але не повною мірою враховує рівень психофізіологічного розвитку дитини;

процесуальні:

- уміє використовувати в позакласній діяльності лише деякі методи активізації пізнавальної діяльності учнів;
- не завжди повною мірою реалізує мету й завдання уроку;
- не може чітко розробити методику підведення результатів позакласного заходу;

гностичні:

- уміє в загальних рисах аналізувати позакласні заходи з фаху, які проводять інші студенти, але при цьому не може внести власні пропозиції щодо поліпшення виконаної роботи;
- в основному вміє аналізувати власну діяльність, але припускається значних огріхів при оцінюванні результативності проведеного заходу і внесенні до їх змісту необхідних коректив;
- уміє оформити конспект залікового позакласного заходу з фаху відповідно до чинних вимог, проте при цьому припускається значних помилок у формулюванні мети, завдань, доборі прийомів роботи тощо;

комунікативні:

- майже безконфліктно спілкується;
- не завжди правильно реагує на педагогічні ситуації, що виникають у процесі діяльності.

2 бали ставиться, якщо студент демонструє недостатню глибину знань:

- про суть та методику проведення позакласної роботи з географії

У студента розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- має певні труднощі у плануванні позакласної роботи з географії;
- не виявляє вміння планувати позакласні заняття;
- не виявляє самостійності й ініціативності при плануванні роботи.

конструктивні:

- не точно визначає й обґрунтовує мету, зміст та методику проведення заходу;
- не вміє встановити конкретні завдання позакласного заходу з фаху;
- при укладанні конспекту позакласного заходу з фаху послуговується виключно опублікованими у фахових виданнях методичними матеріалами, при цьому конспект носить характер розгорнутого плану;
- не враховує рівень психофізіологічного розвитку дитини, має певні труднощі при доборі матеріалу при укладанні конспекту позакласного заходу з фаху;

процесуальні:

- припускається грубих мовленнєвих помилок, не помічає помилок у мовленні учнів;
- на позакласних заходах не застосовує методи активізації пізнавальної діяльності учнів;
- не повною мірою реалізує мету й завдання заходу;
- не продумує методику підведення результатів проведеного заходу;

гностичні:

- має значні труднощі при виконанні аналізу позакласних заходів з фаху, які проводять інші студенти;

- не вміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного заходу і не реагує на зауваження вчителя, методиста;
- при оформленні конспекту залікового заходу припускається значних відступів від вимог;

комунікативні:

- у процесі спілкування з учнями провокує конфліктні ситуації;
- не завжди правильно реагує на зауваження вчителів, класного керівника, методистів, колег-студентів.

1 бал ставиться, якщо студент поверхово розуміє суть позакласної роботи з географії.

У студента на недостатньому рівні розвинені професійні компетенції:

проектувальні:

- безвідповідально ставиться до планування позакласної роботи з географії або припускається грубих помилок при плануванні позакласних занять з предметів.

конструктивні:

- при плануванні мети, змісту та методики проведення заходу припускається грубих помилок;
- не вміє правильно укладати конспекти заходів;
- користується готовими розробками позакласних заходів, які не може співвіднести з віковими особливостями учнів, їх інтересами.

процесуальні:

- припускається грубих мовленнєвих помилок, не помічає помилок у мовленні учнів;
- не може під час проведення позакласних заходів залучити учнів до активної діяльності;
- під час проведення позакласного заходу з фаху не може вільно відновити розроблений матеріал;
- не вдається реалізувати поставлену мету;
- не вдається підбити результати проведеного заходу;

гностичні:

- не відвідує позакласні заходи з фаху, які проводять інші студенти;
- не вміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного заходу і не реагує на зауваження вчителя, методиста;
- не вміє правильно оформити конспект залікового позакласного заходу з фаху;

комунікативні:

- має складнощі при встановленні контакту з учнями;
- у процесі спілкування з учнями, класним керівником, методистами провокує конфліктні ситуації;
- не реагує на зауваження вчителів, методистів колег-студентів.

Критерії оцінювання звіту про проходження педагогічної практики

3 бали ставиться, якщо звіт має розгорнутий характер, складений з дотриманням загальної схеми. У звіті відображені всі напрямки і види діяльності, наявні власні приклади з досвіду роботи тощо. Звіт має логічну та послідовну побудову. Висновки ґрунтовні та аргументовані. Відсутні фактичні, методичні, орфографічні, граматичні та стилістичні помилки.

3 бали ставиться, якщо звіт має достатньо розгорнутий характер, складений з дотриманням загальної схеми. У звіті відображені всі напрямки і види діяльності, наявні окремі приклади з досвіду роботи тощо. Звіт має послідовну побудову, але місцями порушена логіка викладу. Висновки ґрунтовні, але недостатньо аргументовані. У звіті відсутні фактичні, методичні, орфографічні, граматичні, але наявні незначні стилістичні помилки.

1 бал ставиться, якщо звіт має нерозгорнутий характер, складений з порушенням загальної схеми. У звіті відображені не всі напрямки і види діяльності, відсутні приклади з досвіду роботи тощо. Порушена логіка викладу. Висновки не достатньо ґрунтовні або відсутні. У звіті наявні значні фактичні, методичні, орфографічні, граматичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання календарно-тематичного планування з географії

1 бал ставиться, якщо календарно-тематичне планування оформлене з дотриманням всіх вимог, має розгорнутий характер. До кожного уроку підібрані різноманітні методи, прийоми та засоби навчання. Домашні завдання розписані детально та мають диференційований характер. У плануванні відсутні фактичні, методичні, граматичні та орфографічні помилки.

0,5 бали ставиться, якщо календарно-тематичне планування оформлене з дотриманням всіх вимог, але має не достатньо розгорнутий характер. Спостерігається одноманітність у підборі методів, прийомів та засобів навчання. Домашні завдання не диференційовані. У плануванні наявні фактичні, методичні, граматичні та орфографічні помилки.

Критерії оцінювання аналізу та самоаналізу уроку

2 бали ставиться, якщо аналіз (самоаналіз) уроку здійснено з дотриманням плану аналізу уроку. Аналіз (самоаналіз) уроку має розгорнутий характер. Глибоко проаналізовано мету, завдання та всі структурні елементи уроку. Висновки чіткі, ґрунтовні та аргументовані. Наявні рекомендації щодо необхідності внесення коректив з метою поліпшення змісту або сценарію проведення уроку.

1 бал ставиться, якщо аналіз (самоаналіз) уроку здійснено з порушенням плану аналізу уроку. Аналіз (самоаналіз) уроку має не досить розгорнутий характер. Не досить глибоко проаналізовано структурні елементи уроку. Висновки мають загальний характер та не аргументовані. Відсутні рекомендації щодо необхідності внесення коректив до змісту або сценарію проведення уроку.

Критерії оцінювання науково-дослідної роботи студентів під час практики

2 бали ставиться, якщо студент довів актуальність теми науково-дослідної роботи, вдало обрав методику роботи, якісно виконав весь обсяг робіт. При цьому студент продемонстрував високий рівень самостійності та ініціативності. Результати виконаної роботи ґрунтовні, наочні та мають практичний характер. Доповідь на звітній конференції вирізняється глибиною розкриття проблеми, логікою та послідовністю викладу, наявністю прикладів з особистого досвіду, обґрунтованими висновками. Доповідь супроводжується мультимедійною презентацією. У доповіді відсутні фактичні, методичні, мовленнєві та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, якщо студент не повною мірою довів актуальність теми науково-дослідної роботи, не зовсім вдало обрав методику роботи, не зовсім якісно виконав весь обсяг робіт. При цьому студент продемонстрував низький рівень самостійності та ініціативності. Результати виконаної роботи мають практичний характер, але недостатньо обґрунтовані та наочні. У доповідь на звітній конференції тема розкрита не достатньо глибоко, порушена логіка викладу, присутні лише окремі приклади. Висновки не зовсім правильні або недостатньо аргументовані. Доповідь не супроводжується мультимедійною презентацією. У доповіді наявні фактичні, методичні, мовленнєві та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання оформлення звітної документації

1 бал ставиться, якщо документація оформлена якісно та згідно всіх вимог. Кожен документ поданий окремою папкою та супроводжується титульною сторінкою. У матеріалах практики відсутні фактичні, граматичні та стилістичні помилки.

0,5 бали ставиться, якщо документація оформлена не зовсім якісно та з порушенням деяких вимог. Кожен документ поданий окремою папкою та супроводжується титульною сторінкою. Деякі матеріали оформлені неправильно або неохайно. У матеріалах практики наявні фактичні, граматичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання профорієнтаційного заходу

1 бал ставиться, якщо профорієнтаційна робота проведена якісно та повною мірою. Студент продемонстрував творчий підхід та ініціативність при проведенні профорієнтаційної роботи серед старшокласників. Конспект профорієнтаційного заходу оформлений з дотриманням всіх вимог. Інформація подана старшокласникам у цікавому та доступному вигляді з використанням агітаційних матеріалів, рекламних проспектів, мультимедійних презентацій тощо.

0,5 бали ставиться, якщо профорієнтаційна робота проведена не досить якісно. Студент не продемонстрував творчий підхід та ініціативність при проведенні профорієнтаційної роботи

серед старшокласників. Конспект профорієнтаційного заходу оформлений з дотриманням всіх вимог, але не зовсім розгорнутий. Інформація подана старшокласникам у стислому вигляді.

Критерії оцінювання організаційного модуля виробничої практики у школі

5 балів отримує студент, який:

- бере участь у настановчій конференції з педпрактики;
- вчасно заповнює графік проходження практики у щоденнику практики, до якого включає навчальну, методичну, виховну та дослідницьку роботу, і затверджує його у групового керівника;
- виконує всі види робіт, передбачені програмою практики, ретельно готується до уроків і проводить їх та навчально-виховну роботу з учнями;
- дотримується правил внутрішнього розпорядку школи, виконує розпорядження адміністрації та керівників педпрактики;
- приходить не пізніше як за 15 хв. до початку уроків у класі, до якого він прикріплений, перебуває в школі не менше 5 днів на тиждень і не менше 6 год. щоденно; за потреби перебуває в школі більш тривалий час;
- бере участь у всіх справах класу, до якого прикріплений;
- є взірцем працелюбності, освіченості, організованості, дисциплінованості, охайності;
- є уважним, доброзичливим і ввічливим у стосунках зі школярами, учителями, батьками, викладачами, студентами групи;
- відвідує консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист із практики;
- узгоджує з учителями свою присутність на їхніх уроках;
- у випадку відсутності або запізнення повідомляє про це старосту, методиста, пояснює причину відсутності або запізнення, надає при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- у дводенний термін по завершенню практики здає документацію з педагогічної практики;
- бере участь у підсумковій конференції з практики, виступає з доповіддю.

4 бали отримує студент, який

- бере участь у настановчій конференції з педпрактики;
- вчасно складає графік проходження практики, до якого включає навчальну, методичну, виховну та дослідницьку роботу, і затверджує його у групового керівника;
- виконує всі види робіт, передбачені програмою практики, ретельно готується до уроків і проводить їх та навчально-виховну роботу з учнями;
- дотримується правил внутрішнього розпорядку школи, виконує розпорядження адміністрації та керівників педпрактики;
- перебуває в школі не менше 5 днів на тиждень і не менше 6 год. щоденно, але не приходить на заняття завчасно;
- іноді відвідує консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист з практики;
- узгоджує з учителями свою присутність на їхніх уроках;
- у випадку відсутності або запізнення повідомляє про це старосту, методиста, пояснює причину відсутності або запізнення, надає при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- у дводенний термін по завершенню практики здає документацію з педагогічної практики;
- бере участь у підсумковій конференції з практики.

3 бали отримує студент, який:

- бере участь у настановчій конференції з педпрактики;
- невчасно складає графік проходження практики;
- виконує всі види робіт, передбачені програмою практики, старається належно готуватися до уроків і навчально-виховної роботи;
- спостерігаються деякі порушення правил внутрішнього розпорядку школи;
- не завжди перебуває в школі не менше 6 год, не приходить на заняття завчасно;

- іноді відвідує консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист із практики;
- узгоджує з учителями свою присутність на їхніх уроках;
- у випадку відсутності або запізнення повідомляє про це старосту, методиста, пояснює причину відсутності або запізнення, надає при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- невчасно здає документацію з педагогічної практики;
- бере участь у підсумковій конференції з практики.

2 бали отримує студент, який:

- бере участь у настановчій конференції з педпрактики;
- невчасно складає графік проходження практики;
- невчасно виконує всі види робіт, передбачені програмою практики, не належно готується до уроків і навчально-виховної роботи;
- спостерігаються деякі порушення правил внутрішнього розпорядку школи;
- не перебуває в школі не менше 6 год, не приходять на заняття завчасно;
- іноді відвідує консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист із практики;
- у випадку відсутності або запізнення не завжди повідомляє про це старосту, методиста, пояснює причину відсутності або запізнення, надає при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- невчасно здає документацію з педагогічної практики;
- бере участь у підсумковій конференції з практики.

1 бал отримує студент, який:

- бере участь у настановчій конференції з педпрактики;
- із значним запізненням складає графік проходження практики;
- із значним запізненням виконує всі види робіт, передбачені програмою практики, не належно готується до уроків і навчально-виховної роботи;
- порушує правила внутрішнього розпорядку школи, не виконує розпоряджень адміністрації та керівників педпрактики;
- буває в школі лише під час занять та заходів, які сам проводить;
- часто пропускає консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист із практики;
- у випадку відсутності або запізнення не повідомляє про це старосту, методиста, пояснює причину відсутності або запізнення, надає при цьому необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- зі значним запізненням здає документацію з педагогічної практики;
- бере участь у підсумковій конференції з практики.

Загальні критерії оцінювання педагогічної практики

– Сума балів за всі види навчальної діяльності	– Оцінка ECTS	– Оцінка за національною шкалою	– Критерії оцінювання

– 90 – 100	– A	– відмінно	– Студент повністю виконав завдання з усіх змістовних модулів практики, виявив при цьому високий рівень опанування програмовим матеріалом з шкільних курсів географії, самостійність, вміння робити висновки та узагальнення, проводити аналіз педагогічного процесу. Під час практики проводив уроки географії різного типу із застосуванням різних методів, прийомів, засобів та новітніх технологій навчання, успішно виконував функції помічника класного керівника, проводив різноманітні навчально-виховні заходи. Практикант в процесі роботи не допустив жодної фактично, методичної або психолого-педагогічної помилки і показав високу загальну ерудицію, педагогічну і мовну культуру. Вчасно здав документацію, оформлену згідно всіх вимог.
– 82-89	– B	– добре	– Студент вільно володіє навчальним матеріалом з шкільних курсів географії, уміло використовує професійну та наукову термінологію, проявляє самостійність в підготовці та проведенні уроків, позакласних і виховних заходів. Завдання з усіх модулів практики виконані студентом в повному обсязі. Документація оформлена якісно і вчасно подана методистам. Але студентом допущені незначні фактичні або методичні помилки в процесі роботи.
– 74-81	– C	– добре	– Результати показані студентом під час практики відповідають вимогам, передбаченим до рівня B, але при цьому уроки та навчально-виховні заходи студента не відзначаються різноманітністю. Під час виконання завдань з деяких складових модулів допущені незначні помилки.
– 64-73	– D	– задовільно	– Студент не зміг успішно впоратися з усіма завданнями практики: відтворює значну частину навчального матеріалу, виявляє елементарні знання, може помітити неточності у відповідях учнів, але не проявляє самостійності в проведенні позакласної та виховної роботи, допускає помилки методичного та теоретичного плану під час проведення уроків, спостерігаються незначні порушення вимог з педагогіки і психології, що знижує ефективність проведення навчально-виховної роботи. Документація здана невчасно або її оформлення не дуже якісне. Під час виконання завдань з педагогіки та психології допущені помилки.
– 60-63	– E	– задовільно	– Студент припускається помилок під час проведення уроків, позакласні та виховні заходи проводяться на низькому рівні, спостерігається невідповідальне ставлення студента до проходження практики. Практично не проводиться робота в якості помічника класного керівника. Документація здана повністю, але її оформлення неякісне або не зовсім відповідає вимогам. Більшість оцінок за основні види роботи «3».
35-59	– F X	– незадовільно	– Студент не виконав програму практики або певну частину завдань практики (навіть один з видів робіт), отримав негативний відгук про роботу від адміністрації школи, вчителів чи класного керівника, отримав незадовільну оцінку за один з видів робіт. Але за певних умов може повторно пройти педагогічну практику і отримати позитивну оцінку.
0-34	– F	– незадовільно	– Студент не виконав програму практики і отримав незадовільну оцінку при повторному складанні заліку за практику.

Шкала оцінювання педагогічної практики

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного проходження практики
0-34	F	незадовільно без можливості повторного проходження практики

10. Рекомендована література

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – CD, ISBN 978-966-521-619-3. – 570 с
2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – С.170-190.
4. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії. – Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 128 с.
5. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с.
6. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
1. Изучение классного коллектива: Методические рекомендации для студентов педагогических институтов и учителей средних школ / Сост. Г.В. Дьяконов. – Кировоград: КГПИ, 1990. – 32с.
7. Інноваційні технології в роботі вчителя географії .- Х. : Основа , 2011 .- 127с. .-(Б-ка журналу "Географія"; Вип.9(93)) .-
8. Коберник С. Методика навчання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.7-11.
9. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.
10. Корнєєв В. П. Освітні технології в процесі вивчення географії // Географія – 2006– № 20– С.2–9.
2. Маслова Н. М., Мирза-Сіденко В. М. Застосування інтерактивних технологій навчання на уроках географії як спосіб підвищення рівня пізнавальної активності учнів / Н. М. Маслова, В. М. Мирза-Сіденко // Наукові записки. – Випуск 185. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – С. 135-140.
3. Маслова Н. М. Педагогічна практика в школі: Навчально-методичний посібник з педагогічної практики для студентів географічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів / Н. М. Маслова, Т. О. Кравцова, І. Л. Уличний, Н. О. Пасічник. – Кіровоград, 2014. – 104 с.
4. Маслова Н. М. Педагогічна практика в школі: Навчально-методичний посібник з педагогічної практики для студентів географічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. Видання друге, перероблене і доповнене. / Н. М. Маслова, Т. О. Кравцова, І. Л. Уличний, Н. О. Пасічник. – Кіровоград, 2015. – 128 с.
11. Методика навчання географії / Упорядк. Н. Муніч, В. Серебряй. – К.: Ред.загальнопед.газ.,2005
12. Методика навчання географії материків і океанів : [навчально-методичний посібник для вчителів географії та студентів педагогічних вищих навчальних закладів]. / О.М. Топузов, Т.Г. Назаренко, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, А.А. Шуканова, В.М. Самойленко. – К. : ДНВП «Картографія», 2011.
13. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летягин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М. : Дрофа, 2007. – 509, [3] с.
14. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів (протокол засідання комісії з географії НМР МОН України від 10 червня 2014 р.)) / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
15. Освітні технології навчання: Навч.-метод. посіб. / За ред. О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003.– 255 с.

5. Педагогічна практика або... випробування вірності: Навчально-методичний посібник з педагогічної практики для студентів вищих педагогічних навчальних закладів хімічних спеціальностей // О. В. Іващенко, А. А. Семез, І. Л. Уличний, О. М. Царенко. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2007. – 137 с.
6. Педагогічна практика студентів: Навчально-методичний посібник з педагогічної практики для студентів географічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів / Н. М. Маслово, Т. О. Кравцова, І. Л. Уличний. – Кропивницький, 2016. – 92 с.
7. Педагогічна практика: Навчально-методичний посібник з педагогічної практики для студентів денної та екстернатної форм навчання вищих педагогічних навчальних закладів хімічних спеціальностей // Т. О. Форостовська, Г. Г. Діордієва, Т. О. Кравцова, І. Л. Уличний. – Кіровоград: «Поліграфія», 2013. – 87 с.
16. Понурова Г. А. Проблемный подход в обучении географии. – М.: Просвещение, 1991. – С. 41-77.
17. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А. С. К., 2004. – 191 с.
18. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : монографія / Олег Михайлович Топузов. – К. : Фенікс, 2007. – 304 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт міністерства освіти і науки, молоді та спорту України // <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>
2. Офіційний сайт інституту інноваційних технологій і змісту освіти // <http://iitzo.gov.ua/>
3. Методичний портал // <http://metodportal.net/node/581>
4. Учитель географії // <http://vadilla.moy.su/>
5. Всеосвіта.. Спільнота активних освітян. // <https://vseosvita.ua/>
6. Освітній проєкт “На урок” // <https://naurok.ua/>
7. PROMETHEUS. Найкращі онлайн-курси України та світу // <https://prometheus.org.ua/>
8. Географіка. Географічний портал. // http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/metodika_vikladannja_geografiji
9. Географія для всіх // http://geo-bav.at.ua/load/urok_geografii
10. Я іду на урок географії // <http://geo-teacher.at.ua/>
11. Географія & Історія / Навчально-методичний сайт ПрАТ «Інститут передових технологій» // <http://osvitanet.com.ua/>
12. Geo-klass.at.ua // <http://geo-klass.at.ua/>
13. Національна бібліотека України ім. І. І. Вернадського // www.nbu.gov.ua
14. <http://www.earth.google.com>